

**JAK POMAGAĆ, BY NIE
KRZYWDZIĆ OSÓB
PO DOŚWIADCZENIU
PRZEMOCY SEKSUALNEJ
W TYM GWAŁTU**

JAK POMAGAĆ, BY NIE KRZYWDZIĆ OSÓB PO DOŚWIADCZENIU PRZEMOCY SEKSUALNEJ W TYM GWAŁTU.

Copyright © Fundacja Feminoteka, Warszawa 2020

Publikacja wydana w ramach projektu
„To nie Twoja wina! Stop przemocy wobec kobiet”
współfinansowanego przez Urząd Miast st. Warszawy

Projekt współfinansuje m.st. Warszawa

Autorki:
Agata Bzdyń,
Agnieszka Czapczyńska,
Katarzyna Nowakowska,
Joanna Piotrowska

Skład: Palebek

Wydawca:
FUNDACJA FEMINOTEKA
Ul. Guderskiego 3/96
03-982 Warszawa
www.feminoteka.pl

SPIS TREŚCI

Jak pomagać, by nie krzywdzić osób po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu:

1. Poznaj zjawisko przemocy seksualnej w tym gwałtów 7
2. Dowiedz czym są mity na temat gwałtów i przemocy seksualnej 11
3. Zobacz, jakie są konsekwencje powielania mitów, więc nie powielaj ich 17
4. Poznaj prawo w tym zakresie 23
5. Zapoznaj się z istniejącymi procedurami (dla policji i placówek medycznych) – warto je znać, jeśli zgłosi się do Ciebie osoba po gwałcie 37
6. W kontakcie z osobą pokrzywdzoną przestrzegaj określonych zasad 51
7. Wskazówki dla przyjaciół i rodziny osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej 55
8. Gdzie można znaleźć pomoc 59
9. Przydatna literatura 63

G

Gwałt jednym z najbardziej traumatycznych doświadczeń. Negatywne skutki gwałtu czynią z niego przestępstwo, które swoim ciężarem ustępuje tylko przestępstwu zabójstwa.

Najczęściej gwałtów doświadczają kobiety i dziewczęta.

Kobiety przeżywają gwałt jako wydarzenie zagrażające życiu, gdyż w czasie napaści boją się o swoje zdrowie i życie. Po przeżyciu gwałtu poszkodowane cierpią na bezsenność, prześladowają je koszmary senne, są nadpobudliwe lub odrętwiałe.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 80% ofiar gwałtu cierpi na zespół stresu pourazowego (PTSD), który znacząco utrudnia im funkcjonowanie jeszcze długo po zdarzeniu.

Gwałt jest zjawiskiem najbardziej niedoszacowanym, a dane na jego temat są jednym z najbardziej zaniżonych wskaźników ze wszystkich przestępstw, co skutkuje ogromnym błędnym postrzeganiem jego wpływu na ofiary.

Osoby pokrzywdzone innymi przestępstwami np. pobicia, kradzieży, nie są narażone na pytania dotyczące ubioru, wyglądu czy zachowania. Nie podważa się ich wiarygodności, nie sprawdza ich reputacji. W przypadku kobiet z doświadczeniem gwałtu tak właśnie się dzieje.

Badania wskazują, że obwinianie kobiet z doświadczeniem gwałtu jest zjawiskiem powszechnym.

Przyczyną krzywdzącego traktowania osób po gwałcie jest brak znajomości zjawiska, powielanie mitów na temat gwałtów.

Obwinianie kobiet z doświadczeniem gwałtu jest zjawiskiem powszechnym.

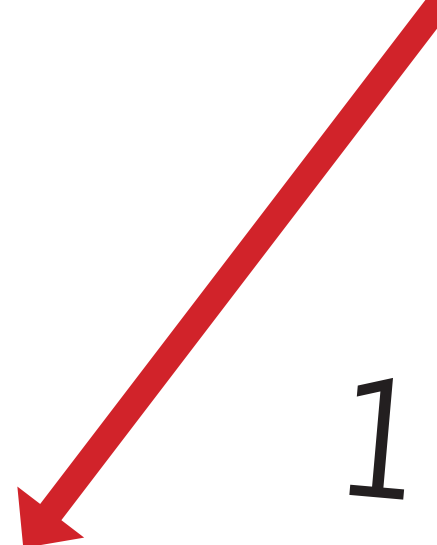
Poradnik powstał z myślą o wszystkich, którzy mogą zetknąć się z osobą po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu: instytucji pomocowych, przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, placówek medycznych, policji, organizacji udzielających wsparcia pokrzywdzonym, społeczeństwa, rodzin i bliskich.

Poradnik jest wynikiem wieloletniego doświadczenia w pomaganiu osobom po gwałcie i informacji, które nam przekazują. Wynika z nich, że w wielu przypadkach spotykają się one z niezrozumieniem, podważaniem ich wiarygodności, udzielaniem niewłaściwej pomocy i wsparcia.

Aby pomagać osobom po doświadczeniu przemocy seksualnej i gwałtu tak, by ich nie krzywdzić, wystarczy spełnić zaledwie kilka warunków:

- ❶ Znać zjawisko przemocy seksualnej i gwałtu, ❷ wiedzieć czym są mity na temat gwałtów, by ich nie powielać, ❸ jakie są ich konsekwencje, ❹ poznać prawo w tym zakresie, ❺ znać istniejące procedury (dla policji i służb medycznych), które pomogą domagać się odpowiedniego zachowania od tych służb, ❻ przestrzegać zaleceń podczas kontaktu z osobą pokrzywdzoną i udzielania jej wsparcia, ❽ przekazać wskazówki dla bliskich osoby pokrzywdzonej, ❿ przekazać listę miejsc, gdzie mogą otrzymać fachową pomoc (jeśli twoja instytucja czy organizacja nie jest w stanie jej zapewnić), ⓫ zapoznać się z fachową literaturą i pogłębiać wiedzę. ■

Przyczyną krzywdzącego traktowania osób po gwałcie jest brak znajomości zjawiska

1.

Poznaj zjawisko
przemocy seksualnej
w tym gwałtów

P

Podstawowa wiedza na temat zjawiska przemocy seksualnej w tym gwałtów, to punkt wyjścia do zrozumienia tego zjawiska. Osobom pracującym w instytucjach czy organizacjach pomocowych pozwoli uniknąć błędnej oceny sytuacji, gdy zgłosi się do nich osoba pokrzywdzona i podjąć odpowiednie kroki.

Wiedza ta przyda się także wszystkim innym osobom, bez względu na to, czy zajmują się profesjonalnie pomocą czy też nie. Gwałt i inne formy przemocy seksualnej zdarzają się częściej, niż uważamy. Może się okazać, że wśród znajomych czy rodziny ktoś jej doświadczył. Warto wiedzieć, jak szerokie jest to pojęcie i jakie zachowania obejmuje.

PRZEMOC SEKSUALNA

Pod pojęciem „przemoc seksualna” kryje się wiele różnych zachowań. Wg WHO przemoc seksualna to: „każdy akt seksualny czy też próba zmuszenia do aktu seksualnego, niechciane komentarze lub propozycje i zaczepki o podtekście seksualnym, zmuszanie do prostytucji, komentarze dotyczące seksualności danej osoby, niezależnie od relacji między ofiarą a sprawcą, w każdym otoczeniu, włączając dom i pracę”.

Światowa Organizacja Zdrowia za przemoc seksualną uznaje takie zachowania jak: gwałt, w tym gwałty podczas trwania konfliktów zbrojnych, molestowanie seksualne, wykorzystywanie osób niepełnosprawnych intelektualnie lub fizycznie, wykorzystywanie seksualne dzieci, stręczycielstwo, zmuszanie do prostytucji, handel ludźmi w celach seksualnych, małżeństwo z nieletnim, brutalne działania przeciwko integralności seksualnej, w tym okaleczenie narządów płciowych, zmuszanie do kontroli dziewictwa, niechciane komentarze o kontekście seksualnym, wymuszenie dokonania aborcji, odmowa użycia antykoncepcji lub ochrony przed chorobami przenoszonymi drogą płciową.

Wymuszenie może przyjmować różne formy: przemocy, zastraszania, szantażu, przemocy czy groźby m.in. użycia siły fizycznej, zwolnienia z pracy, niezatrudnienia.

Ma miejsce także wtedy, gdy ofiara nie jest w stanie wyrazić zgody z powodu wpływu alkoholu, leków, narkotyków, snu, niepełnosprawności czy nieumiejętności oceny sytuacji. Przemoc seksualna obejmuje wszelkie przypadki niechcianego stosunku płciowego lub innych form współżycia płciowego.

GWALT

Gwałt jest najdrastyczniejszą formą przemocy seksualnej, jak również „najpoważniejszym, najbardziej szkodliwym przestępstwem seksualnym, a jednocześnie jednym z najbardziej ciężkich przestępstw przeciwko dobrom o charakterze indywidualnym”.

Wg kodeksu karnego **zwałceniem jest:**

- doprowadzenie innej osoby przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego (art. 197 § 1 k.k.).
- doprowadzenie innej osoby przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej (art. 197 § 2 k.k.).

Ustawodawca także wymienia typy kwalifikowane zwałcenia:

- zwałcenie zbiorowe, zwałcenie małoletniego poniżej lat 15, zwałcenie kazirodczne (art. 197 § 3 k.k.)
- zwałcenie ze szczególnym okrucieństwem (art. 197 § 4 k.k.).

Wiele osób pojęcie „**obcowania płciowego**” zawęża tylko i wyłącznie do odbycia stosunku, w trakcie którego dochodzi do penetracji lub jej usiłowania. To prowadzi do sytuacji, w której osoby pokrzywdzone niepewne tego, czy doszło go zwałcenia, wstrzymują się od złożenia zawiadomienia o popełnionym przestępstwie. W rzeczywistości gwałtem jest:

każde umyślne działanie sprawcy, mające na celu zaspokojenie jego potrzeb seksualnych, podjęte wbrew woli ofiary, a polegające na jakichkolwiek czynnościach, poczynawszy od bezpośredniego dotknięcia intymnych części ciała ofiary (a więc nie tylko narządów płciowych, ale także np. piersi kobiet), a skończywszy na aktach penetracyjnych (stosunki seksualne z użyciem ust, odbytu).

Gwałt jest najdrastyczniejszą formą przemocy seksualnej

Wiedza na temat zjawiska przemocy seksualnej, to punkt wyjścia do zrozumienia tego zjawiska

PRZEMOC SEKSUALNA I GWALT TO FORMY DYSKRYMINACJI ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ

We wszystkich badaniach, analizach i statystykach (tak polskich jak i zagranicznych), to kobiety i dziewczęta są grupą najbardziej narażoną na gwałt i najczęściej go doświadczającą. Według danych polskiej policji kobiety stanowią od 92% do 93% osób doświadczających przemocy seksualnej w Polsce.

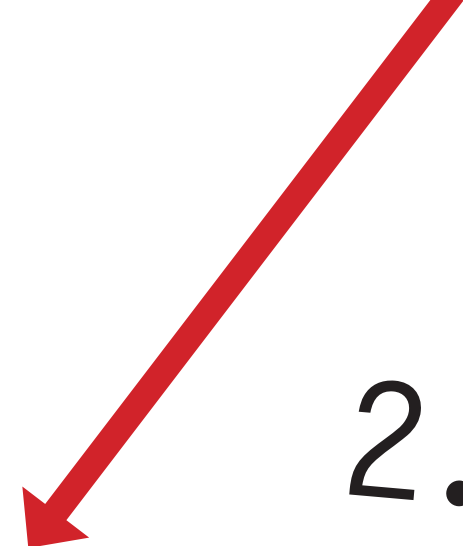
Opublikowane badania przeprowadzone w Polsce przez Fundację Ster pokazały, że ponad 23% kobiet uczestniczących w badaniu doświadczyło próby gwałtu ze strony mężczyzny, a ponad 22% kobiet zostało zgwałconych przez mężczyzn.

W 2012 r. roku Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej przyjęły dyrektywę ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (Dyrektywa 2012/29/UE). Znajdziemy w niej zapis, że przemoc na tle płciowym jest rozumiana jako forma dyskryminacji oraz pogwałcenie podstawowych wolności ofiary i obejmuje przemoc w bliskich związkach, przemoc seksualną (w tym gwałt, napaść na tle seksualnym i molestowanie seksualne).

Dyrektywa uznaje **gwałt za przemoc na tle płciowym, która jest przejawem dyskryminacji ze względu na płć, gdyż ofiarami przestępstwa zgwałcenia są w przeważającej mierze kobiety.**

Współcześnie zjawisku gwałtu (i innych form przemocy seksualnej) przypisuje się następujące źródła: przemoc w stosunkach międzyludzkich, dominacja mężczyzn, niższa pozycja społeczna kobiet, negatywne postawy wobec kobiet, mity na temat ról płciowych. ■

Kobiety
i dziewczęta
są grupą
najbardziej
narażoną na
gwałt

Dowiedz czym są mity
na temat gwałtów
i przemocy seksualnej

P

Pierwszą definicję mitów na temat gwałtów zawdzięczamy amerykańskiej psycholożce M. Burt, która w roku 1980 w publikacji *Cultural myths and supports for rap* ujęła to zjawisko następująco: „mity na temat gwałtu to krzywdzące, stereotypowe lub fałszywe przekonania na temat gwałtu, ofiar gwałtów i gwałcicieli”. Potem, kolejne badaczki, doprecyzowały tę definicję, i tak wg K. A. Lonsway i L. F. Fitzgerald „to postawy i przekonania, które są ogólnie fałszywe, ale są powszechnie i konsekwentnie utrzymywane, i służą do zaprzeczania i usprawiedliwiania męskiej agresji seksualnej wobec kobiet”.

Mity na temat gwałtów obejmują elementy obwiniania ofiar, minimalizację lub racjonalizację przemocy seksualnej. Inną rolą mitów na temat gwałtu jest banalizacja i usprawiedliwianie przemocy seksualnej mężczyzn wobec kobiet, co pozwala gwałcicielom zminimalizować wagę ich przestępstwa. Stosowanie mitów powoduje przesunięcie winy za przestępstwo z gwałciciela na jego ofiary.

W Polsce najczęściej przywoływanym mitem na temat gwałtu jest kwestia prowokowania sprawy przez ofiarę. Jak pisze badaczka A. Kościańska, która analizowała ten problem „ofiara zachowuje się prowokująco i lekkomyślnie, czym doprowadza sprawcę do przekroczenia granicy wytrzymałości – w tym ujęciu, w pewnym momencie mężczyzna nie może się już zatrzymać”.

Poniżej przedstawiamy najczęściej powielane w Polsce mity na temat gwałtów i piszemy, jakie są fakty. O konsekwencjach powielania mitów piszemy w następnym rozdziale.

MIT: Skąpo ubrana kobieta prowokuje do gwałtu.

FAKT: Kobiety są gwałcone bez względu na to, jak są ubrane. Żadne badania nie potwierdziły, że jakiś rodzaj ubioru miał większy lub mniejszy wpływ na to, czy osoba została zgwałcona. Kobieta, która ubiera się atrakcyjnie, czy śmiało się zachowuje, nie robi tego po to, by zostać zgwałcona. Nikt nie chce doświadczyć gwałtu i nikt nie ma prawa zmuszać kogoś do seksu wbrew jej woli. To nie ubiór gwałci, lecz gwałciciel.

Stosowanie mitów powoduje przesunięcie winy za przestępstwo z gwałciciela na jego ofiary

MIT: Sprawcą gwałtu jest najczęściej obca osoba.

FAKT: Gwałcą najczęściej osoby bliskie. Według danych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przemocy seksualnej ze strony osób obcych doświadcza zaledwie 7% kobiet. Ponad 80% kobiet, które doświadczyły gwałtu znało gwałciciela, a w wielu sytuacjach kobiety łączyły z napastnikami jakiś rodzaj relacji, czasem o charakterze intymnym.

MIT: Jeśli ofiara była pod wpływem substancji psychoaktywnych, to sama jest sobie winna.

FAKT: „Daily Mail” podaje, że niemal 1/4 kobiet w wieku 18-24 lat uważa, że noszenie minispodniczek, flirtowanie z mężczyzną oraz śmiały taniec są równoznaczne ze zgodą na postawienie drinka, a w rezultacie czyni ją współodpowiedzialną za gwałt. Zgwałcone kobiety i dziewczyny są szczegółowo wypytywane, jak były ubrane (czy aby nie nazbyt prowokująco), czy były pod wpływem alkoholu, tak jakby to miało znaczenie. Bez względu na to, czy osoba była pod wpływem alkoholu czy innych substancji psychoaktywnych nie usprawiedliwia to gwałtu. To nie alkohol gwałci, lecz gwałciciel.

MIT: Gwałt ma przede wszystkim podłoże seksualne.

FAKT: W naszej kulturze gwałt utożsamiany jest przez wiele osób z seksem. Sprzyjają temu media pokazujące intymność w sposób przesycony przemocą wobec kobiet. Nasze codzienne życie: prasa, którą czytamy, reklamy, jakimi jesteśmy otoczeni, filmy dostępne dla wszystkich użytkowników w sieciach telewizyjnych, pokazują seks w sposób sugerujący naturalność przemocy w intymnych relacjach. Powstaje fałszywy obraz, że gwałt sprawia ofierze przyjemność i podnieca ją erotycznie. W 1975 roku w Narodowym Instytucie Zdrowia Psychicznego utworzono Centrum Badań nad Gwałtem. Prowadzone w nim badania dowiodły, że gwałt jest czynem pełnym okrucieństwa, jest aktem przemocy ze wszystkimi jego negatywnymi konsekwencjami, a nie aktem seksualnym.

MIT: Jeśli mężczyzna i kobieta są w związku, to wymuszenie stosunku nie jest gwałtem.

FAKT: Stereotypowy pogląd głosi, że jeśli kobieta raz powiedziała „tak”, nie ma już prawa powiedzieć „nie”, a zatem jest „zobowiązana” do seksu z mężczyzną, który jest/był jej partnerem. Dotyka to bardzo trudnego problemu, jakim jest gwałt w małżeństwie – przestrzeni praktycznie absolutnej bezkarności gwałcicieli. Wiele kobiet nie ma świadomości, że doświadczają gwałtu ze strony męża, ponieważ uważa seks za swój obowiązek. Inne natomiast mają taką świadomość, ale nie zgłaszają się na policję w obawie, że nie uda im się dowieść swoich praw. Małżeństwo nie usprawiedliwia stosowania żadnego rodzaju przemocy, także seksualnej.

MIT: Gwałt to rządu; mężczyzna w pewnym momencie nie może się już wycofać.

FAKT: W badaniach prowadzonych przez Andreę Parrot wśród nastolatków z koledżów przy Uniwersytecie Kalifornijskim w Los Angeles 1/3 respondentek uważa, że mężczyzna musi uciec się do przemocy, gdy jest tak pobudzony, że nie może się powstrzymać. Większość mężczyzn jest w stanie kontrolować swoje zachowania seksualne, a ci, którzy tego nie umieją, powinni poddać się stosownemu leczeniu. Kobieta ma prawo wycofać się z aktywności seksualnej w dowolnym momencie, nawet jeśli wcześniej była nią zainteresowana.

MIT: Ofiara gwałtu tak naprawdę sama tego chciała.

FAKT: Większość gwałtocieli racjonalizuje swoje zachowanie, tłumacząc się tym, że zostali „sprowokowani” przez ofiarę, która była „wyzywająco ubrana”, „miała silny makijaż”, „siedziała sama przy barze”, „narzucała się”. Jest to sposób myślenia przerzucający odpowiedzialność za zachowanie sprawcy na ofiarę i tym samym zdejmujący z gwałtociela poczucie winy za własne działanie. Nie ma osoby, która chciałyby być zgwałcona.

MIT: Kobiety kłamią, że zostały zgwałcone, mszczą się w ten sposób na mężczyznach

FAKT: Badania wskazują, że faktyczna liczba fałszywych zarzutów o gwałt wynoszą około 2%, tyle samo, ile w przypadku innych tak poważnych przestępstw. Akceptacja mitu, że kobiety kłamią na temat tego, że zostały zgwałcone, prowadzi do niedokładności w przedstawianiu i postrzeganiu liczby fałszywych doniesień o gwałtach. Liczba ta jest zwykle zawyżana przez społeczeństwo, w tym osoby pracujące w systemie sprawiedliwości.

Zdecydowana większość osób, które doświadczyły gwałtu nigdzie tego nie zgłasza.

Akceptacja tego mitu sprzyja i propaguje przekonanie, że osoby doświadczone gwałtu nie są prawdziwymi ofiarami gwałtu.

MIT: Jeśli kobieta się nie broniła, to znaczy, że nie był to gwałt

FAKT: Wiele kobiet, które doświadczyły gwałtu, ma poczucie winy, ponieważ są przekonane, że nie dość zdecydowanie broniły się przed napaścią. Niestety, zdarza się także, że sądy uniewinniają sprawców, powołując się na fakt, że gwałcona osoba nie krzyczała, nie wrywała się, nie protestowała słownie.

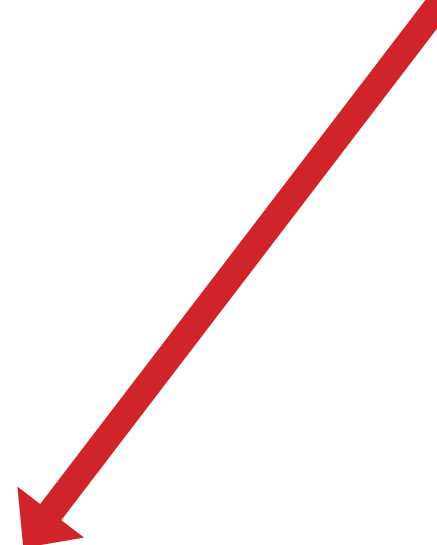
Fakt, że gwałcona osoba się nie broni i nie krzyczy nie jest dowodem na to, że do gwałtu nie doszło, tylko na to, że był wyjątkowo traumatyczny. U osoby przeżywającej traumę zawęża się świadomość, odbieranie bodźców i zaburza się zapamiętywanie. Dochodzi do tzw. dysocjacji – **osoba odcina się od emocji**, bywa że traci poczucie tożsamości i kontrolę nad własnym ciałem. (WHO definiuje dysocjację

Zdecydowana większość osób, które doświadczyły gwałtu nigdzie tego nie zgłasza

jako: „Częściową lub całkowitą utratę prawidłowej integracji między wspomnieniami przeszłości, poczuciem własnej tożsamości, bezpośrednimi wrażeniami i kontrolą dowolnych ruchów ciała”).

Celem wszystkich mitów na temat gwałtu jest usprawiedliwienie sprawcy i przerzucenie odpowiedzialności za gwałt na pokrzywdzoną. ■

3.

ZOBACZ, JAKIE SĄ
KONSEKWENCJE POWIELANIA
MITÓW, WIĘC NIE
POSŁUGUJ SIĘ NIMI

B

Rolą mitów na temat gwałtu jest banalizacja i usprawiedliwianie przemocy seksualnej mężczyzn wobec kobiet, co pozwala gwałtcielom zminimalizować wagę ich przestępstwa. Stosowanie mitów powoduje przesunięcie winy za przestępstwo z gwałtciciela na jego ofiary.

Bez względu na to, jakie rodzaje mitów są powszechne w danej kulturze, ich akceptacja ma bardzo poważne konsekwencje. Przedstawiamy najważniejsze z nich.

Usprawiedliwianie gwałtcicieli

Wysoki poziom akceptacji mitów gwałtu u mężczyzn jest połączony z wyższą skłonnością do gwałtu, co oznacza większe prawdopodobieństwo, że stanie się gwałtcielem. To stwierdzenie jest poparte badaniami m.in. przeprowadzonymi z udziałem skazanych gwałtcicieli. Akceptacja mitów na temat gwałtów pozwala mężczyznom wyłączyć społeczne zakazy krzywdzenia innych, gdy chcą użyć siły w interakcjach seksualnych. To pokazuje, że mity na temat gwałtu mogą być wykorzystywane jako niebezpieczna broń dla potencjalnych gwałtcicieli, by usprawiedliwić ich zachowania.

Obwinianie ofiar

Badania wskazują, że obwinianie ofiar gwałtu jest zjawiskiem powszechnym. Pozwalają na to utrwalone w społeczeństwie mity na temat gwałtów.

Najbardziej narażona na obwinianie jest osoba, którą zgwałcił sprawca o wyższym statusie społecznym niż ona sama.

Jedną z najczęściej sugerowanych przyczyn obwiniania kobiet z doświadczeniem gwałtu jest kwestia społecznej kontroli kobiet. Opiera się na głównych mitach:

1. Mit o męskiej aktywności i kobiecej pasywności – gdy kobieta mówi „nie”, to zadaniem mężczyzny jest uświadomienie jej tego, co dobre, co leży w naturze męskiej powinności.
2. Mit hegemonii, wyższości pozycji mężczyzny nad kobietą (potrzeby, zadowolenie mężczyzn jest ważniejsze niż kobiet)
3. Kobieta należy do mężczyzny. Może podnosić jego wartość, prestiż, szczególnie w sytuacji, gdy jest on dobrze sytuowany i zajmuje wysoką pozycję społeczną

Inne czynniki, które mają wpływ na obwinianie ofiar to: miejsce zdarzenia, nasilenie przemocy, stawianie lub nie stawianie fizycznego oporu, ewentualny wpływ środków odurzających, ubiór ofiary oraz jej wcześniejsze doświadczenia seksualne.

Akceptacja mitów na temat gwałtu zachęca społeczeństwo do obwiniania ofiar. Mity na temat gwałtu zazwyczaj pozwalają na podtrzymywanie przekonania, że to ofiara była winna i służą usprawiedliwianiu gwałtcicieli. Utrudnia to kobietom zgłaszanie się po pomoc i otrzymanie profesjonalnego wsparcia. Kobiety, które doświadczyły gwałtu, borykają się z wieloma problemami natury psychicznej, fizycznej i ekonomicznej, będącymi następstwami doznanej przemocy seksualnej. Bywa, że dochodzenie do równowagi trwa latami. Upowszechnianie mitów na temat gwałtów może ten proces znacząco opóźnić.

Krzywdzący sposób traktowania kobiet po przemocy seksualnej przez instytucje, społeczeństwo

Powielanie mitów wpływa również na sposób, w jaki policja i inne instytucje traktują kobiety, które zgłaszają ten fakt. Pokrzywdzone/ni innymi przestępstwami np. pobicia, kradzieży, nie są narażone na pytania dotyczące ubioru, wyglądu czy zachowania. Nie podważa się ich wiarygodności, nie sprawdza ich reputacji. W przypadku kobiet z doświadczeniem gwałtu tak właśnie się dzieje. Badania wskazują, że obwinianie kobiet z doświadczeniem gwałtu jest zjawiskiem powszechnym.

Niska zgłaszalność przestępstw seksualnych

Utrwalone mity na temat gwałtów są ważną przyczyną, dla której kobiety po doświadczeniu gwałtu nie ujawniają nadużycia, obwiniają siebie, nie szukają pomocy.

Szacuje się, że od 50 do 90% wszystkich gwałtów i prób gwałtów pozostaje niezgłoszonych. Wiele kobiet nie jest w stanie ujawnić

swojego doświadczenia nawet w najbliższym otoczeniu, ponieważ spotkają się z zarzutami (lub się ich obawiają), że „źle się prowadzą”, „sprowokowały” itp.

Wszystkie badania pokazują, że gwałt jest zjawiskiem najbardziej niedoszacowanym, a jego dane są jednym z najbardziej zanizonych wskaźników ze wszystkich przestępstw, co skutkuje ogromnym błędnym postrzeganiem jego wpływu na ofiary. Badania pokazują, że wskaźnik zgłoszeń gwałtów w Wielkiej Brytanii jest na poziomie 6% (Rape Crisis Federation, 2004), zaś w Stanach Zjednoczonych wynosi jedynie 5%. Według kanadyjskich badań szacuje się, że liczba gwałtów jest dziesięciokrotnie wyższa niż to, co przedstawiają policyjne czy sądowe statystyki. W Polsce oficjalnie odnotowuje się jedynie około 8% tego typu przestępstw.

Dostępne statystyki policyjne, dane z ośrodków pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych działających w tym obszarze, wykazują jedynie ułamek prawdziwego o problemu, są niepełne, ponieważ prezentują jedynie dane zgłoszonych aktów przemocy.

Niskie kary dla gwałcicieli, powszechność kar w zawieszeniu

W ponad połowie orzeczeń polskie sądy wymierzyły karę na poziomie dolnego minimum ustawowego lub poniżej, czyli od roku do 2 lat pozbawienia wolności.

Wciąż normą są kary w zawieszeniu. Ich odsetek waha się od 31 do nawet 41 proc. Jak wynika z European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, tylko 13,2 proc. osób skazanych za zgwałcenie dostaje w Polsce kary długoterminowe, czyli między 5 a 10 lat więzienia, gdzie średnia europejska wynosi 25,4 proc. (w Czechach 32 proc., na Węgrzech – 33,7 proc., w Niemczech – 24,6 proc., a we Francji – 31,9 proc.). Z danych tych wynika, że polskie sądy są statystycznie dwa razy łagodniejsze wobec gwałcicieli niż sądy w innych krajach europejskich.

Badania pokazały, że prokuratorzy rzadziej podejmowali się spraw o zgwałcenie, gdy ofiara przyznała się:

- do flirtu ze sprawcą przed incydem,
- gdy poszła z nim do domu,
- zgodziła się na niektóre akty seksualne,
- była pod wpływem środków psychoaktywnych w momencie napadnięcia.

Te i inne utrwalone mity na temat przemocy seksualnej wśród przedstawicieli i przestawicieli wymiaru sprawiedliwości są przyczyną niskich kar za te przestępstwa i umarzaniu spraw o gwałt.

Tymczasem zdaniem ekspertów najważniejszymi czynnikami, które mogłyby się przełożyć na spadek liczby przestępstw na tle seksualnym, jest uskutecznienie postępowań i nieuchronność kary.

Wtórna wiktyimizacja kobiet po doświadczeniu gwałtu

Wiktyimizacja wtórna definiowana jest jako „negatywne przeżycia ofiary przestępstwa, które są dalszym następstwem popełnionego na niej czynu”. Ma miejsce wtedy, kiedy ofiara przestępstwa doznaje kolejnej (wtórnej) krzywdy ze strony innych osób – otoczenia, rodziny, bliskich. Nacechowane brakiem empatii, krzywdzące postawy innych ludzi są często wynikiem ciekawości, niewiedzy, nieumiejętności wczucia się w sytuację cierpiącej osoby. Są także – zdecydowanie zbyt często – **spowodowane przez stereotypy, skutkujące potępieniem i stygmatyzacją ofiary.**

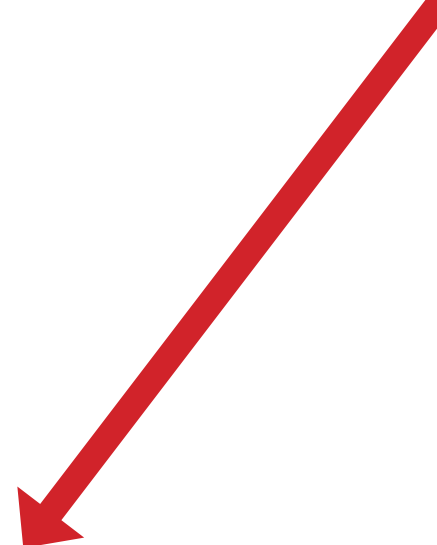
Osoba pokrzywdzona przestępstwem doświadcza różnych negatywnych konsekwencji w związku z toczącym się postępowaniem – często nie ma wiedzy, orientacji w tym zakresie, może mieć trudności finansowe pozwalające jej na odpowiednią pomoc prawną. Tym, kto przyczynia się do powtórnego krzywdzenia jest w tym wypadku wymiar sprawiedliwości

Wiktyimizacja wtórna kobiet z doświadczeniem gwałtu różni się od pokrzywdzonych innym rodzajem przestępstw, bo:

- odnosi się do sfery seksualności
- gwałtu doświadcza kobieta, a sprawcą jest mężczyzna
- ofiary gwałtu, mimo że są „ofiarami” przestępstwa, są często oskarżane za to, co się wydarzyło
- jest zjawiskiem ściśle powiązaniem z akceptacją mitów na temat gwałtów

Rozmiary i dolegliwość wtórnej wiktyimizacji mogą przewyższać cierpienia spowodowane samym przestępstwem. ■

4.

Poznaj prawo dotyczące
przestępstwa zgwałcenia

P

Poniżej znajdziecie bardzo szczegółowo przedstawiony proces dochodzenia sprawiedliwości w sprawie o gwałt czy inną formę przemocy seksualnej. Wiemy, że dla wielu osób kwestie prawne są trudne do przyswojenia. Jednak Agata Bzdyń, radczyni prawna, pracująca w Feminotece i wspierająca m.in. kobiety po gwałcie, robi to w taki sposób, że nikt nie powinien mieć problemu z ich zrozumieniem. Opisujemy ten proces szczegółowo, ponieważ wiele osób (także pomagaczy) po prostu go nie zna. Wiedza na ten temat może też pomóc osobie po doświadczeniu przemocy seksualnej podjąć świadomą i najlepszą dla siebie decyzję, czy zgłosić gwałt czy nie. Z kolei osobom pomagającym pokrzywdzonym przemocą seksualną wyjaśnić, jak w przypadku uruchomienia całej procedury będzie ona przebiegała krok po kroku.

Pojęcie zgwałcenia w kodeksie karnym

W przepisach prawa używane jest sformułowanie „przestępstwo zgwałcenia”, natomiast potocznie te same czynności nazywane są „gwałtem”.

Jego definicję znajdziemy w treści art. 197 Kodeksu karnego.
Zgwałceniem jest:

- doprowadzenie innej osoby przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego (art. 197 § 1 k.k.).
- oprowadzenie innej osoby przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej (art. 197 § 2 k.k.).

Ustawodawca także wymienia tzw. typy kwalifikowane zgwałcenia, czyli sytuacje, gdy z uwagi na szczególne okoliczności sprawy odpowiedzialność sprawcy będzie zaostrzona:

- zgwałcenie zbiorowe, zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15, zgwałcenie kazirodczne (art. 197 § 3 k.k.)
- zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem (art. 197 § 4 k.k.).

Wiele osób pojęcie „**obcowania płciowego**” zawęży tylko i wyłącznie do odbycia stosunku, w trakcie którego dochodzi do penetracji lub jej usiłowania. To prowadzi do sytuacji, w której osoby pokrzywdzone niepewne tego, czy doszło do zgwałcenia, wstrzymują się od złożenia zawiadomienia o popełnionym przestępstwie.

W rzeczywistości „**każde umyślne działanie sprawcy, mające na celu zaspokojenie jego potrzeb seksualnych, podjęte wbrew woli ofiary, a polegające na jakichkolwiek czynnościach, poczynawszy od bezpośredniego dotykaniu intymnych części ciała ofiary (a więc nie tylko narządów płciowych, ale także np. piersi kobiet), a skończawszy na aktach penetracyjnych (stosunki seksualne z użyciem ust, odbytu) - jest gwałtem w rozumieniu art. 197 k.k.**”

Ściganie z urzędu sprawcy przestępstwa zgwałcenia

1. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym przestępstwo zgwałcenia jest **przestępstwem ściganym z urzędu**.

Oznacza to, że **każda osoba, która dowie się, że do zgwałcenia doszło, ma obowiązek poinformować o tym organy ścigania** – policję lub prokuraturę. **Co więcej, każdy kto dowiedział się o zgwałceniu osoby nieletniej, zobowiązany jest powiadomić o tym sąd opiekuńczy** (obowiązek ten ciąży przede wszystkim na sądach, prokuratorach, organach samorządu i administracji rządowej, organach policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi). Obowiązek ten określa się mianem społecznego, ponieważ jego niewypełnienie nie wiąże się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami.

2. Organy ścigania, po otrzymaniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa zgwałcenia, automatycznie, z własnej „inicjatywy” powinny podjąć niezbędne działania, by ścigać jego sprawcę. Nie ma znaczenia kto takie zawiadomienie złożył. Jest to też niezależnie od woli osoby pokrzywdzonej. **Zawiadomienie o przestępstwie może zatem złożyć:**

- sama osoba pokrzywdzona,
- członek jej rodziny,
- znajomy/a,
- inna, nawet obca osoba lub organizacja, która ma informację, że doszło do zgwałcenia.

Zawiadomienie dzięki temu nie musi zawierać wniosku o ściganie tego przestępstwa. To, czy ofiara zgwałcenia żąda jego ścigania, czy

też nie, nie ma znaczenia dla podjęcia i prowadzenia postępowania w sprawie. Po dokonaniu zawiadomienia wszelkie konieczne czynności postępowania karnego zostaną podjęte, nawet gdy ofiara nie wyraziła na to zgody. W konsekwencji również oświadczenie złożone przez osobę pokrzywdzoną w toku postępowania karnego, że nie chce, aby postępowanie to było kontynuowane, nie będzie wiążące dla prokuratora, policji i sądu. **Cofnięcie zgody (wniosku) na ściganie sprawcy nie powoduje umorzenia postępowania karnego w sprawie o zgwałcenie.**

Złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa – organ właściwy do przyjęcia zawiadomienia, forma zawiadomienia

Zawiadomienie o przestępstwie zgwałcenia składa się do wiadomości organom ścigania – funkcjonariuszom policji lub pracownikom prokuratury. Nie jest ważna forma takiego zawiadomienia. **Może zostać złożone ustnie, telefonicznie bądź pisemnie.**

Warto pamiętać, że **organ ścigania ma obowiązek przyjęcia takiego zawiadomienia**, nawet wtedy, gdy nie jest jednostką właściwą do prowadzenia sprawy, np. zawiadomienie nie jest składane na komendzie właściwej do prowadzenia postępowania w sprawie.

Protokół z przyjęcia ustnego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa

Jeśli zdecydujemy się osobiście pójść na policję i ustnie złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, **policja sporządzi pisemny protokół przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie** (zobacz także część 5. Poradnika, gdzie znajduje się „Procedura policji postępowania z osobą, która doświadczyła przemocy seksualnej”).

W protokole zawiera się datę złożenia zawiadomienia, datę popełnienia przestępstwa, dane osoby pokrzywdzonej, opis okoliczności faktycznych przestępstwa, opis sprawcy z uwzględnieniem jego danych osobowych, jeżeli był znany osobie składającej zawiadomienie.

W przypadku, gdy to osoba pokrzywdzona składa zawiadomienie – może się ograniczyć jedynie do wskazania najważniejszych faktów i dowodów. Dzieje się tak dlatego, że zasadą jest przesłuchiwanie osoby pokrzywdzonej tym przestępstwem tylko raz, przed sądem i w obecności biegłego psychologa w tzw. „niebieskim pokoju”.

Ograniczenie to nie ma zastosowania do innych osób lub podmiotów, które składają zawiadomienie.

Przed podpisaniem protokołu należy uważnie zapoznać się z jego treścią. Jeśli sporządzony przez funkcjonariusza różni się od naszego opisu zdarzenia, mamy **prawo żądać naniesienia poprawek do treści**

protokołu przed jego podpisaniem. Jest to tak istotne, ponieważ dokładny opis zdarzenia, w tym zachowania sprawcy, pozwoli organom na stwierdzenie czy zawiera ono znamiona czynu zabronionego.

Dowody

Bezpośrednio po przyjęciu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, policja rozpocznie zbieranie dowodów na popełnienie przestępstwa zgwałcenia. Niezwłocznie skieruje osobę pokrzywdzoną na badania lekarskie, mające na celu zabezpieczenie próbek materiału genetycznego sprawcy. Oględziny ciała osoby pokrzywdzonej są jednym z najlepszych dowodów w sprawie o zgwałcenie.

Można też bezpośrednio po zdarzeniu, o ile pokrzywdzona jest w stanie, a jeszcze nie dokonała zgłoszenia na policji, udać się od razu na najbliższy SOR. Lekarz dyżurny zgłosi wtedy policji, że zgłosiła się do szpitala osoba pokrzywdzona przestępstwem zgwałcenia i że wymaga ona badania (zobacz także część 5. Poradnika, gdzie przedstawiamy „Procedurę postępowania placówki medycznej z osobą, która doświadczyła przemocy seksualnej”).

Badanie takie wykonuje się za pomocą tzw. **pakietu kryminalistycznego.**

Idealnie zatem jest dokonać zgłoszenia tuż po zdarzeniu, gdyż później materiał biologiczny i genetyczny ulega zniszczeniu i najcenniejszy dowód w sprawie będzie niedostępny. Nie zawsze jednak pokrzywdzona jest w stanie zrobić to w tak szybkim terminie. Dlatego też ważne jest, o ile będzie to możliwe, aby osoba pokrzywdzona nie myła się aż do chwili badania, nie prała ubrania i bielizny, w którą była ubrana w czasie czynu i zabezpieczyła ją przed jakąkolwiek ingerencją z zewnątrz (np. schować ją do plastikowego worka). Podobnie należy postąpić z pościelą, jeśli zdarzenie miało miejsce w łóżku.

Lekarze przeprowadzą badania ginekologiczne oraz badania zewnętrzne ciała, które mają na celu ustalenie, że doszło do stosunku, zebranie nasienie, sprawdzenie obrażeń ciała m.in. czy osoba pokrzywdzona ma zadrapania, rany, obtarcia lub siniaki, czyli obrażenia charakterystyczne dla stosowania przemocy fizycznej.

Warto także, o ile to możliwe, nie sprzątać miejsca, w którym doszło do zgwałcenia i pozostawić je w takim samym stanie do momentu przeprowadzenia oględzin przez organy ścigania, ponieważ materiał biologiczny sprawcy może znajdować się również na pościeli, meblach, naczyniach (szklankach, talerzach, sztućcach) niedopałkach papierosów.

Lekarz przeprowadzający badanie powinien wydać odpowiednie zaświadczenie potwierdzające, że doszło do stosunku (waginalnego, analnego, oralnego), pobrać materiał genetyczny, dokonać innych niezbędnych badań. Taki dokument ma moc dowodową równą zaświadczeniu lekarza z placówki medycznej, do której osoba pokrzywdzona została skierowana przez policję.

Wniosek o zwrot poniesionych kosztów badania osoba pokrzywdzona może złożyć w każdym momencie postępowania. Należy jednak pamiętać, by mieć dokument potwierdzający np. paragon, przelew z tytułem. **Badania przeprowadzane przez współpracującą z policją placówkę medyczną są bezpłatne.**

Przesłuchanie osoby pokrzywdzonej

Przesłuchanie osoby pokrzywdzonej z **założenia powinno odbyć się tylko raz**, aby nie narażać osoby pokrzywdzonej na ponowne negatywne przeżycia i traumę. Przeprowadza je sąd na posiedzeniu, w którym mają prawo wziąć udział jedynie wskazane przez przepisy osoby.

Może być to **prokurator, obrońca oskarżonego oraz pełnomocnik pokrzywdzonego, biegły psycholog.**

Przesłuchanie osoby pokrzywdzonej nigdy nie odbywa się w obecności podejrzanego o przestępstwo.

Warto pamiętać, że osobie pokrzywdzonej przysługuje **prawo do złożenia wniosku o wyznaczenie biegłego tej samej płci**. Sąd może nie uwzględnić tego wniosku jedynie ze względu na dobro postępowania, które musi być rozumiane jako konieczność niezwłocznego podjęcia działań, gdy może dochodzić do niebezpieczeństwa utraty dowodów.

Przesłuchanie osoby pokrzywdzonej powinno odbyć się w ciągu 14 dni od wpłynięcia wniosku o przesłuchanie (gdy osoba pokrzywdzona wyrazi zgodę, możliwe jest wyznaczenie późniejszego terminu przesłuchania).

Przepisy nie wykluczają możliwości złożenia wniosku o wtórne przesłuchanie osoby pokrzywdzonej. Uprawnienie do złożenia wniosku o ponowne przesłuchanie posiada osoba pokrzywdzona oraz pozostałe strony postępowania (prokurator, oskarżony). Ocena czy taki wniosek jest uzasadniony, pozostaje w gestii sądu.

Zakończenie postępowania przygotowawczego

Postępowanie przygotowawcze *de facto* rozpoczyna się już w momencie przyjęcia przez organy ścigania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa (tzw. czynności wstępne postępowania).

Funkcjonariusze policji niezwłocznie po jego otrzymaniu, zawiadamiają o tym odpowiednie jednostki prokuratury.

Po zebraniu materiału dowodowego, akta sprawy wraz z dowodami przesyłane są do prokuratora przydzielonego do sprawy.

Prokurator, po zapoznaniu się z całością zgromadzonych dowodów, podejmuje decyzje o dalszych losach sprawy oraz postawieniu zarzutów osobie podejrzewanej o popełnienie czynu, jeśli jej tożsamość została ustalona i przesłuchaniu jej w takim charakterze.

Później, prokurator może postąpić w jeden z opisanych poniżej sposobów:

- **Wariant nr 1** (w praktyce zdarza się bardzo rzadko)

Jeśli prokurator uzna, że zebrany materiał dowodowy w sprawie jest kompletny, **sporządza akt oskarżenia przeciwko sprawcy i kieruje wniosek o skazanie sprawcy na rozprawie bądź o jego skazanie bez rozpoznania na rozprawie. Osoba pokrzywdzona jako strona postępowania, jest automatycznie informowana przez prokuraturę o wniesieniu aktu oskarżenia do sądu.**

Doręcza się takiej osobie odpis postanowienia o wniesieniu aktu oskarżenia do sądu wraz z pouczeniami odnośnie **możliwości zgłoszenia się do dalszego działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego.**

Uzyskanie statusu oskarżyciela posiłkowego zapewnia możliwość aktywnego udziału w postępowaniu sądowym u boku prokuratora. Oskarżycielowi posiłkowemu przysługują wszelkie uprawnienia procesowe przewidziane przez prawo dla strony – składanie nowych wniosków dowodowych, prawo do zadawania pytań przy przesłuchiowaniu np. świadków, prawo do złożenia wniosku co do wymiaru kary dla oskarżonego, wniosku o naprawienie szkody w trybie art. 46 Kodeksu karnego, a także najważniejsze – prawo do składania apelacji od wydanego przez sąd wyroku lub zażaleń od postanowień wydanych w trakcie rozpoznania sprawy, jeżeli nie będą satysfakcjonujące dla oskarżyciela posiłkowego. Brak zgłoszenia chęci działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego, będzie skutkowało tym, że wyżej wymienione uprawnienia nie będą przysługiwały osobie po-

krzywdzonej. Osoba pokrzywdzona będzie mogła uczestniczyć na rozprawach w charakterze publiczności.

Wniosek o dopuszczenie do udziału w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego można złożyć do momentu odczytania przez sąd aktu oskarżenia na pierwszej rozprawie.

Art. 335 Kodeksu postępowania karnego przewiduje możliwość dołączenia wniosku o wydanie wyroku skazującego do aktu oskarżenia wraz z wnioskiem o orzeczenie, uzgodnionych kar na posiedzeniu z oskarżonym, o ile zostaną spełnione następujące warunki:

- okoliczności popełnienia przestępstwa,
- wina oskarżonego nie wzbudza wątpliwości
- postawa oskarżonego pozwala na stwierdzenie, że cele postępowania zostaną osiągnięte.

Jeśli sąd pozytywnie rozpatrzy złożony przez prokuratora wyżej wymieniony wniosek, osoba pokrzywdzona zostanie powiadomiona o terminie posiedzenia, w którym ma prawo uczestniczyć (a także złożyć wniosek o dopuszczenie do udziału w charakterze oskarżyciela posiłkowego).

Warto wiedzieć, że osoba pokrzywdzona prawidłowo zawiadomiona o terminie posiedzenia, ma w tej sytuacji prawo do złożenia sprzeciwu, który będzie skutkował tym, że sąd nie uwzględni powyższego wniosku. Jeśli sąd nie uwzględni wniosku o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych kar, sprawa zostanie rozpoznana na rozprawie.

- **Wariant nr 2** - jeśli prokurator uzna, że zebrany materiał dowodowy w sprawie jest niekompletny i wymaga uzupełnienia, **zwróci akta sprawy dla policji, aby poszukać nowych dowodów oraz dokonać innych, niezbędnych czynności** (prokurator ma także możliwość samodzielnie podjąć takie działania).

Często tak się dzieje, gdy podejrzany ma już na tym etapie swojego obrońcę i obaj zgłaszają nowe wnioski dowodowe. Osoba pokrzywdzona i jej pełnomocnik również takie wnioski mogą zgłaszać.

- **Wariant nr 3** – gdy prokurator stwierdzi, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie jest wystarczający do sporządzenia aktu oskarżenia, **wyda postanowienie o umorzeniu postępowania.**

Na postanowienie o umorzeniu postępowania stronom przysługuje zażalenie. **Zażalenie należy wnieść w nieprzekraczalnym terminie 7 dni od dnia doręczenia odpisu postanowienia o umorzeniu**

postępowania (osoba pokrzywdzona jako strona w postępowaniu otrzyma takie postanowienie zawsze, nie musi o to wnioskować). W uzasadnieniu zażalenia należy wskazać uchybienia, które miały miejsce w postępowaniu przygotowawczym i miały wpływ na wydane postanowienie o umorzeniu.

Najczęstsze błędy to pominięcie niektórych dowodów przy rozpoznaniu, brak całościowego rozpoznania materiału dowodowego w sprawie, zaniechanie przeprowadzenia wnioskowanych dowodów.

Zażalenie wnosi się do sądu właściwego do rozpoznania sprawy za pośrednictwem prokuratora, który wydał postanowienie. Osoba pokrzywdzona zostaje zawiadomiona o terminie rozpoznania sprawy z urzędu, ma możliwość uczestnictwa w posiedzeniu sądu oraz wypowiedzenia się na temat uchybień w postępowaniu przygotowawczym.

Sąd może utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie (na to postanowienie nie przysługuje żaden środek odwoławczy) **lub uchylić je i przekazać sprawę prokuratorowi**, aby wyjaśnić wskazane przez sąd okoliczności bądź przeprowadzić wskazane czynności.

Jeżeli prokurator ponownie wyda postanowienie o umorzeniu śledztwa, postanowienie to podlega zaskarżeniu do prokuratora nadrzędnego.

W opisanej wyżej sytuacji, gdy zaskarżone po raz drugi postanowienie zostanie utrzymane w mocy przez prokuratora nadrzędnego, osoba pokrzywdzona ma możliwość wniesienia aktu oskarżenia bezpośrednio do sądu, jest to tzw. „**subsydiarny akt oskarżenia**”. Akt oskarżenia należy wnieść w ciągu miesiąca od daty doręczenia odpisu postanowienia o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia przez prokuratora nadrzędnego. **Należy pamiętać, że subsydiarny akt oskarżenia musi zostać sporządzony, podpisany i wniesiony przez prawnika - radcę prawnego lub adwokata.** Osoba pokrzywdzona przestępstwem nie może tego zrobić samodzielnie. Może natomiast przed upływem wspomnianego miesięcznego terminu wnieść do sądu wniosek o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu, który w jej imieniu wnieśli taki subsydiarny akt oskarżenia.

Postępowanie sądowe

1. Pierwszym krokiem, jaki podejmie sąd, jeszcze przed wyznaczeniem terminu rozprawy, będzie zbadanie, czy złożony przez prokuratora akt oskarżenia z wnioskiem

o skazanie spełnia określone prawem wymogi formalne.

Jeśli pismo nie ma żadnych braków, sąd wydaje zarządzenie o wyznaczeniu terminu rozprawy, o którym powiadamia wszystkie strony postępowania. Warto jeszcze raz przypomnieć, że przed odczytaniem aktu oskarżenia na pierwszym terminie rozprawy, **osoba pokrzywdzona ma ostatnią szansę na złożenie wniosku (nawet ustnego do protokołu) o dopuszczenie do udziału w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego.**

Art. 338 Kodeksu postępowania karnego przyznaje oskarżonemu, któremu zarzucono przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat, prawo do wniesienia wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, a także wydanie określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu, pod warunkiem że wniosek ten zostanie złożony do momentu doręczenia oskarżonemu za wiadomienia o wyznaczonym terminie pierwszej rozprawy. Osoba pokrzywdzona lub oskarżyciel posiłkowy może brać udział w postępowaniu sądowym samodzielnie. Jeżeli jednak chce skorzystać z pomocy prawnej, a nie ma pieniędzy, by pokryć wynagrodzenie pełnomocnika z wyboru, czy także na pokrycie kosztów postępowania, ustawodawca przewidział **instytucję pełnomocnika z urzędu oraz instytucję zwolnienia z ponoszenia kosztów sądowych.** Oznacza to, że osoba pokrzywdzona ma prawo zgłosić sądowi **wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu wraz z wnioskiem o zwolnienie z kosztów sądowych** (wyżej wymienione wnioski można także złożyć osobno) na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie. Do wniosku można dołączyć oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o swoim stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, które w miarę możliwości powinny być potwierdzone odpowiednimi dokumentami. Dokumenty mają na celu wykazanie, że osoby pokrzywdzonej nie stać na opłacenie wynagrodzenia pełnomocnika oraz kosztów postępowania bez uszczerbku dla siebie i rodziny. Na postanowienie sądu odmawiające ustanowienia prawnika z urzędu lub jego odwołanie przysługuje zażalenie. Zażalenie wnosi się w terminie tygodnia od dnia doręczenia (lub ogłoszenia) postanowienia o odmowie do sądu, który wydał to postanowienie.

2. **Rozprawa rozpoczyna się od wywołania sprawy.** Następnie sąd sprawdza kto jest obecny na rozprawie, sprawdza obecność osób wezwanych (świadców, biegłych itp.).

3. Kolejnym etapem jest **odczytanie aktu oskarżenia.**
4. Następnie **prawo do złożenia wyjaśnień** przysługuje **osobie oskarżonej.** Warto wiedzieć, że osoba oskarżona ma prawo odmówić składania wyjaśnień (jest to jej prawo, a nie obowiązek) i odpowiedzi na pytania. Jeśli się zdecyduje na ich składanie, to w swojej obronie może nawet kłamać i nie będzie to uważane za przestępstwo (w odróżnieniu od świadków oraz osoby pokrzywdzonej, którzy są zobowiązani zeznawać prawdę pod groźbą odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania).
5. Później sąd przechodzi do **przeprowadzenia zawnioskowanych dowodów.** To właśnie wtedy są przesłuchiwanie wezwani świadkowie oraz strony postępowania. Osoba pokrzywdzona także może ponownie złożyć zeznania.

Co do zasady, oskarżony ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego. Jednak art. 390 § 2 Kodeksu postępowania karnego wprowadza wyjątek od tej zasady: **„w wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia współoskarżonego albo na zeznania świadka lub biegłego, przewodniczący może zarządzić, aby na czas przesłuchania danej osoby oskarżony opuścił salę sądową”.** Oznacza to, że gdy osoba pokrzywdzona czuje się niezręcznie, niekomfortowo w obecności oskarżonego, czy też dostaje ataków lęku i nie może mówić w jego obecności, **może zwrócić się do sądu z wnioskiem o nakazanie oskarżonemu opuszczenie sali na czas jej przesłuchania.**

Jeśli chodzi o przesłuchanie oskarżonego – do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej, ma on możliwość złożenia wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego (jeśli oskarżonemu zarzucono przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności). **Sąd nie uwzględni tego wniosku, jeśli prokurator lub osoba pokrzywdzona zgłosi sprzeciw.**

6. Po zakończeniu przesłuchiwania świadków, stron procesowych oraz po przeprowadzeniu pozostałych dowodów, **sąd zamyka przewód sądowy.**

Przed udaniem się na naradę i ogłoszeniem wyroku, sąd udziela głosu stronom. Najpierw wypowiada się prokurator, później (o ile działa w sprawie) pełnomocnik osoby pokrzywdzonej i osoba pokrzywdzona.

Ostatnie słowo przysługuje osobie oskarżonej. Wyrok zostaje ogłoszony po naradzie. Często sąd odracza wydanie wyroku na kilka dni, więc nie zapadnie on na ostatniej rozprawie, gdy stro- nom udzielany jest głos podsumowujący postępowanie.

Postępowanie odwoławcze

Wydany przez sąd wyrok może zaskarżyć każda ze stron procesowych, która uważa, że wydany wyrok jest niesłuszny lub wydany został z naruszeniem prawa (procesowego lub materialnego). Czynność zaskarżenia polega na złożeniu w terminie 7 dni od dnia ustnego ogłoszenia wyroku, wniosku o sporządzenie i doręczenie jego pi-semnego uzasadnienia. Od dnia doręczenia przez sądu uzasadnienia biegnie 14 dniowy termin na wniesienie apelacji. Złożenie apelacji po przekroczeniu wyżej wskazanego terminu spowoduje, że zostanie ona przez sąd **odrzucona**. Apelację wnosi się do sądu II instancji za pośrednictwem sądu I instancji, który wydał zaskarżany wyrok.

Przykłady:

- Sądem I instancji, który wydał wyrok był sąd rejonowy. Wówczas sądem II instancji będzie sąd okręgowy. Zażalenie wnosimy do sądu okręgowego za pośrednictwem sądu rejonowego.
- Sądem I instancji, który wydał wyrok był sąd okręgowy. Wówczas sądem II instancji będzie sąd apelacyjny. Apelację wnosimy do sądu apelacyjnego za pośrednictwem sądu okręgowego. W tym przypadku obowiązuje jeszcze jeden wymóg - **apelacja od wyroku sądu okręgowego, powinna być sporządzona i podpisana przez prawnika, tj. radcę prawnego lub adwokata**.

Sprawy o zgwałcenie rozpoznawane są w pierwszej instancji przez Sądy Rejonowe.

Sąd odwoławczy po rozpoznaniu sprawy, w której strony procesowe mają prawo wziąć udział wyda wyrok, w którym:

- utrzyma w mocy wyrok wydany przez sąd I instancji;
- zmieni w całości lub w części wyrok wydany przez sąd I instancji i orzeknie w sprawie;
- uchyli wyrok wydany przez sąd I instancji w całości lub w części i przekaże go sądowi I instancji do ponownego rozpoznania (tylko wtedy, gdy w toku postępowania przed sądem I instancji miały miejsce rażące błędy proceduralne, których sąd II instancji nie będzie sam mógł naprawić).

Odszkodowanie i zadośćuczynienie za zgwałcenie

Mimo że głównym celem postępowania karnego jest jak najszybsze pociągnięcie sprawcy przestępstwa do odpowiedzialności, ustawodawca w art. 46 Kodeksu karnego **przewidział dodatkowo możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia już w trakcie procesu karnego, bez konieczności inicjowania nowego postępowania przed sądem cywilnym**.

Należy podkreślić, że **pojęcia odszkodowania i zadośćuczynienia nie są tożsame**. Są to dwie odrębne instytucje, mimo że obie zmierzają do naprawy szkód wyrządzonych osobie pokrzywdzonej. **Odszkodowanie ma zastosowanie do szkód majątkowych**, których doznała osoba pokrzywdzona wskutek przestępstwa.

Przykład: szkoda majątkowa może dotyczyć osoby pokrzywdzonej (koszty ponoszone na zakup leków, koszty leczenia) lub majątku osoby pokrzywdzonej (koszty naprawy samochodu, koszty naprawy lub kupna rzeczy, które uległy zniszczeniu). Ważne, by osoba pokrzywdzona udokumentowała wysokość poniesionej szkody – zachowywane paragonów, faktur, zaświadczeń lekarskich.

Natomiast zadośćuczynienie jest rekompensatą szkody niemajątkowej. Szkoda niemajątkowa jest znacznie trudniejsza do zdefiniowania, ponieważ chodzi tu o cierpienie fizyczne i psychiczne, ból, traumę, krzywdę, jakich doznała osoba pokrzywdzona wskutek przestępstwa.

Przykład: cierpienie fizyczne i psychiczne jest niezwykle trudne do wycenienia, dlatego też wysokość kwoty należnej tytułem zadośćuczynienia ustala się głównie poprzez przeprowadzenie dowodów z opinii biegłych, zeznań świadków.

Wniosek o naprawienie szkody majątkowej lub/i wniosek o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę może złożyć oskarżyciel posiłkowy aż do momentu zakończenia pierwszego przesłuchania osoby pokrzywdzonej na rozprawie.

Brak złożenia takiego wniosku nie zamyka osobie pokrzywdzonej drogi do uzyskania odszkodowania lub/i zadośćuczynienia, ponieważ powództwo o odszkodowanie lub/i zadośćuczynienie można wytoczyć także przed sąd cywilny. Wówczas sąd będzie związany ustaleniami poczynionymi przez sąd w postępowaniu karnym. ■

5.

Zapoznaj się
z istniejącymi
procedurami (dla policji
i placówek medycznych)
- warto je znać, jeśli
zgłosi się do Ciebie
osoba po gwałcie

P

PROCEDURA DLA POLICJI

Procedura, opracowana przez zespół ekspertek i ekspertów fundacji Feminoteka we współpracy z Biurem Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania, poddana została procesowi szczegółowych konsultacji z udziałem przedstawicieli administracji publicznej, w tym również Policji i Prokuratury Generalnej, oraz ekspertów reprezentujących sektor społeczny. **Procedura została oficjalnie przyjęta przez policję w 2015 roku.**

Procedury mają charakter instruktażowy w zakresie czynności podejmowanych z udziałem osób pokrzywdzonych przestępstwem na tle seksualnym. Mają one na celu poprawę jakości działań, realizowanych przez funkcjonariuszy policji. Ale przede wszystkim mają chronić osoby, które doświadczyły przemocy seksualnej przed niewłaściwym i krzywdzącym postępowaniem.

Dostarcza wiedzy i informacji, jak powinni ją wspierać osoby pracujące w policji, ale jest również ważną informacją dla osób po gwałcie, jak również dla instytucji czy organizacji pomocowych.

TREŚĆ PROCEDURY

❶ W przypadku, kiedy do jednostki policji zgłasza się osoba pokrzywdzona, aby zawiadomić o popełnieniu przestępstwa przeciwko wolności seksualnej (art. 197-200 Kodeksu karnego), należy:

- zaprosić osobę pokrzywdzoną w miejsce niedostępne dla osób postronnych w jednostce policji, zarówno innych funkcjonariuszy niebiorących udziału w czynnościach, jak i innych osób (np. osobny pokój niebędący pokojem przejściowym), aby zapewnić jej swobodę wypowiedzi i poczucia bezpieczeństwa, a także nie narażać na kontakt z osobą podejrzaną.
- Zaniechać jakichkolwiek komentarzy dotyczących zdarzenia, wyglądu czy zachowania osoby pokrzywdzonej, a także osądzania i oceniania sytuacji. Osoba prowadząca czynność powinna okazać empatię i unikać okazywania swoim zachowaniem, jaki jest

- jej stosunek do sprawy; powinna mieć na uwadze wyjątkowy stan emocjonalny, w którym znajduje się osoba pokrzywdzona.
- Przyjąć zawiadomienie o przestępstwie zgodnie z art. 185c § 1 Kodeksu postępowania karnego i sporządzić protokół przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie.

UWAGA !!!

W miarę możliwości osoba pokrzywdzona przesłuchiwana jest przez przeszkolonego policjanta tej samej płci, chyba że osoba pokrzywdzona zażyczy sobie inaczej. Kontakt z osobą pokrzywdzoną odbywa się na każdym etapie w warunkach zapewniających jej ochronę prywatności.

❷ Przesłuchanie osoby pokrzywdzonej w charakterze świadka, zgodnie z art. 185c § 2 Kodeksu postępowania karnego, przeprowadza sąd na posiedzeniu, w którym mają prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego. Przesłuchanie przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą.

W każdym przypadku stwierdzenia konieczności przesłuchania pokrzywdzonego przez sąd w trybie art. 185c Kodeksu postępowania karnego należy wystąpić do prokuratora o podjęcie decyzji w tym przedmiocie i skierowanie wniosku do sądu osobiście przez prokuratora. Skierowanie wniosku do sądu przez policję jest uzasadnione wówczas, gdy prokurator poleci jej wykonanie tej czynności. W takim przypadku odpis wniosku należy przekazać prokuratorowi

UWAGA !!!

W PRZYPADKU OSOBY MAŁOLETNIEJ

W sprawach, o których mowa w art. 185a § 1 k.p.k., policja zwraca się do prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie pisemnie lub w innej formie uzgodnionej przez kierownika jednostki Policji i kierownika nadzorującej prokuratury, o wystąpienie do sądu z wnioskiem o przesłuchanie osoby pokrzywdzonej, która w chwili przesłuchania nie ukończyła 15 lat tylko wtedy gdy jej zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a w razie ukończenia 15 lat, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jej stan psychiczny.

Przesłuchanie, w miarę możliwości, powinno być przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna. Ewentualnie przy przesłuchaniu może być obecna inna osoba peł-

noletnia, wskazana przez osobę pokrzywdzoną - jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi osoby przestuchiwanej.

③ Policjant/policjantka przyjmująca zgłoszenie powinna poinformować osobę pokrzywdzoną, z zastosowaniem prostego i przystępnego języka, o:

- przysługujących jej prawach – w formie ustnej i pisemnej,
- kolejnych podejmowanych krokach – w tym o konieczności zebrania i zabezpieczenia materiału dowodowego, przeprowadzenia badania lekarskiego, oraz o możliwości podjęcia działań profilaktycznych i leczniczych,
- możliwości kontaktu osoby pokrzywdzonej z osobą przez nią wskazaną, w tym również możliwość obecności tej osoby podczas wykonywania czynności z udziałem osoby pokrzywdzonej, o ile nie uniemożliwia to przeprowadzenia tych czynności albo nie utrudnia ich w istotny sposób.

W przypadku jeżeli osobą pokrzywdzoną jest osoba małoletnia, policjant/policjantka przekazuje jej wyżej wymienione informacje w sposób dostosowany do jej wieku i kompetencji komunikacyjnych oraz jej przedstawicielowi ustawowemu lub osobie, pod której stałą pieczęć osoba pokrzywdzona pozostaje.

④ Policja powinna zagwarantować i zapewnić osobie pokrzywdzonej:

- transport (ewentualnie także z osobą wskazaną przez osobę pokrzywdzoną) do placówki medycznej, gdzie zostanie jej udzielona pomoc i przeprowadzone zostanie badanie lekarskie,
- udostępnienie bazy danych placówek specjalistycznego poradnictwa, w tym: prawnego, psychologicznego i rodzinnego, z rejestru wojewody celem uzyskania pomocy i wsparcia,
- umożliwienie kontaktu z najbliższą jednostką realizującą zadania z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej lub inną instytucją zajmującą się pomocą w analogicznym zakresie celem uzyskania pomocy prawnej i psychologicznej

⑤ Przyjmując zawiadomienie o przestępstwie od osoby pokrzywdzonej należy mieć na względzie obostrzenia zawarte w art. 185c Kodeksu postępowania karnego ograniczające zakres zawiadomienia do wskazania najważniejszych faktów i dowodów (głównych okoliczności zdarzenia, pozwalających na ustalenie właściwej kwalifikacji prawnej czynu i ustalenie osoby sprawcy). Jednakże, jeżeli z woli osoby pokrzywdzonej będzie wynikać, iż w czasie składania zawiadomienia żąda ona, aby zaprotokołowano inne istotne dane o zdarzeniu, należy to umożliwić, czyniąc odpowiednią wzmiankę o tym w protokole.

Art. 185c. § 1. k.p.k. W sprawach o przestępstwa określone w art. 197–199 Kodeksu karnego zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli składa je osoba pokrzywdzona, powinno ograniczyć się do wskazania najważniejszych faktów i dowodów.

W szczególności w sytuacji, kiedy sprawca jest nieznaną osobie pokrzywdzonej, należy zapytać o rysopis i znaki szczególne sprawcy w celu bezzwłocznego podjęcia czynności zmierzających do wykrycia i zatrzymania sprawcy.

PROCEDURA DLA PLACÓWKI MEDYCZNEJ POSTĘPOWANIA Z OSOBĄ, KTÓRA DOŚWIADCZYŁA PRZEMOCY SEKSUALNEJ

Procedury dla placówki medycznej, zgodne z wytycznymi WHO i ONZ, zostały przygotowane przez Feminotekę w 2015 roku w odpowiedzi na informacje uzyskane od kobiet po doświadczeniu przemocy seksualnej i wskazujące na braki w postępowaniu służb medycznych (nieprzeprowadzanie niezbędnych badań, niezabezpieczanie próbek itp.). Procedury te, niestety, utknęły na etapie uzgodnień międzyresortowych i nigdy nie zostały oficjalnie przyjęte.

Jak pokazuje doświadczenie Feminoteki, do której zgłaszają się kobiety z doświadczeniem gwałtu, ich upowszechnienie wśród lekarek i lekarzy, ratowniczek i ratowników medycznych, jak i innych instytucji, do których zgłaszają się osoby po gwałcie jest konieczne.

Nie trzeba do tego zaakceptowanych wytycznych – placówki medyczne mogą je stosować, by odpowiednio zebrać materiały niezbędne dla policji czy prokuratury i by jak najlepiej, z jak największą wrażliwością podchodzić do osób pokrzywdzonych tym jednym z najbardziej traumatycznych przestępstw.

TREŚĆ PROCEDURY

I. PODSTAWOWE WSPARCIE

① W przypadku, kiedy do placówki medycznej zgłasza się osoba, która doświadczyła przemocy seksualnej należy:

- poinformować ją o konieczności powstrzymania się od mycia, jedzenia, zmiany odzieży oraz o wadze, jaką niesie ze sobą prawidłowe zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa,
- zaniechać jakichkolwiek komentarzy dotyczących zdarzenia, wyglądu czy zachowania, a także osądzania i oceniania sytuacji,
- uszanować prośby osoby pokrzywdzonej dotyczące płci osoby przeprowadzającej badanie,

- przeprowadzić wywiad lekarski (badanie podmiotowe), badanie przedmiotowe (w tym ginekologiczne, a w przypadku mężczyzn lub chłopców urologiczno-chirurgiczne), w warunkach zapewniających poszanowanie intymności i godności oraz poinformować osobę o przystępującym jej prawie do wyrażenia zgody na procedury medyczne,
- poinformować w sposób zrozumiały i wyczerpujący osobę, która doświadczyła przemocy seksualnej o wynikach przeprowadzonych badań oraz o możliwościach przeciwdziałania zakażeniu chorobami przenoszonymi drogą płciową oraz przeciwdziałaniu zajściu w niechcianą ciążę,
- poinformować o możliwości zawiadomienia przez personel medyczny organów ścigania o podejrzeniu popełnienia na jej szkodę przestępstwa.

W myśl art. 40.1. ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentysty oraz art. 17.1. ustawy o zawodzie pielęgniarki i położnej z obowiązku zachowania tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu personel medyczny zwalnia:

- uzyskanie zgody pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego na ujawnienie informacji, - zagrożenie dla zdrowia lub życia pacjenta lub innych osób.

Ponadto zgodnie z art. 12.1. ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w sytuacji uzyskania informacji, że sprawcą przemocy seksualnej był członek rodziny (tzn. małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu, a także inna osoba zamieszkująca lub gospodarująca) należy niezwłocznie powiadomić o swoim podejrzeniu policję lub prokuratora.

Rolą personelu medycznego nie jest stwierdzenie czy przemoc seksualna mogła mieć miejsce – jest to zadanie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

2 Personel medyczny powinien poinformować osobę pokrzywdzoną, w sposób zrozumiały i przystępny, o:

- przystępujących osobie pokrzywdzonej prawach pacjenta, w szczególności o:
- prawie do informacji o planowanych działaniach,
- prawie wyrażania zgody na badania oraz na dalsze planowane działania,

- możliwości obecności osoby asystującej (lekarza, pielęgniarki, osoby bliskiej wskazanej przez osobę pokrzywdzoną) i uszanować jej decyzję w tym zakresie.

Personel medyczny ma obowiązek uzyskania zgody na badanie od osoby pokrzywdzonej.

3 Placówka medyczna gwarantuje i zapewnia osobie pokrzywdzonej:

- umożliwienie kontaktu z najbliższą jednostką realizującą zadania z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej lub inną instytucją zajmującą się pomocą w analogicznym zakresie celem uzyskania pomocy prawnej i psychologicznej oraz o ile to wskazane, skierowanie do poradni psychologicznej w trybie pilnym,
- udostępnienie bazy danych placówek specjalistycznego poradnictwa, w tym: prawnego, psychologicznego i rodzinnego, z rejestru wojewody, celem uzyskania pomocy i wsparcia.

4 Obowiązkiem lekarza jest:

- udzielenie pomocy medycznej,
- przeprowadzenie badania podmiotowego,
- przeprowadzenie badania przedmiotowego (w tym ginekologicznego, a w przypadku mężczyzn lub chłopców urologiczno-chirurgicznego),
- udzielenie wyczerpujących informacji osobie pokrzywdzonej o jej stanie zdrowia,
- pobranie i zabezpieczenie materiału biologicznego dla celów identyfikacji sprawcy (badania genetyczne) oraz pobranie materiału biologicznego dla celów ustalenia ryzyka przeniesienia choroby zakaźnej (badania mikrobiologiczne i wirusologiczne),
- przeciwdziałanie zakażeniom przenoszonym drogą płciową, w tym HIV, poprzez udzielenie informacji oraz pomocy na miejscu bądź skierowanie do miejsca gdzie taka pomoc może być udzielona efektywnie,
- przeciwdziałanie zajściu w niechcianą ciążę poprzez ocenę ryzyka i wskazanie odpowiednich metod i środków,
- ustalenie terminów przyszłych wizyt,
- poinformowanie organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa zgodnie z obowiązującymi przepisami,
- przekazanie śladów biologicznych, odzieży i innych dowodów policji,
- rejestracja statystyczna osoby pokrzywdzonej.

II. UDZIELENIE POMOCY MEDYCZNEJ I PRZEPROWADZENIE BADAŃ

1

- Lekarz wyjaśnia osobie pokrzywdzonej każde podejmowane działanie, jak i informuje o konsekwencjach dla zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym konsekwencjach interwencji medycznych oraz otrzymuje jej zgodę na procedury medyczne.
- Badania medyczne przeprowadzone są odpowiednio przez lekarza ginekologa, urologa, chirurga lub w miarę potrzeby lekarza innej specjalności, z udziałem (w miarę możliwości i potrzeby) specjalisty medycyny sądowej. Jeśli to możliwe, wszelkie prośby osób pokrzywdzonych co do płci i pochodzenia etnicznego osób przeprowadzających badania, powinny zostać uszanowane.
- Wszelkie badania medyczne muszą być wykonywane przez osoby posiadające odpowiednie kompetencje oraz w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach, żeby zmaksymalizować prawdopodobieństwo zabezpieczenia wszystkich dowodów.
- Po przeprowadzeniu badania lekarskiego i zabezpieczeniu śladów przestępstwa, należy zapewnić osobie pokrzywdzonej możliwość umycia się oraz przebrania w odzież zastępczą.

2 W pierwszej kolejności należy:

- rozpoznać i ustabilizować stany nagłe,
- rozpocząć niezwłoczne leczenie urazów fizycznych.

III. BADANIE PODMIOTOWE (wywiad lekarski)

Przeprowadzane jest po wstępnej ocenie podstawowych funkcji życiowych osoby pokrzywdzonej, czyli ocenie stanu ogólnego, drożności dróg oddechowych i wydolności układu krążenia.

Badanie podmiotowe zawiera informacje istotne dla oceny stanu zdrowia i wdrożenia właściwych procedur medycznych, w tym m.in.:

- wiek i dane identyfikacyjne osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej,
- data, czas i miejsce zdarzenia wraz z jego okolicznościami,
- data i godzina badania,
- opis rodzaju i przebiegu zdarzenia z uwzględnieniem wystąpienia kontaktu z wydzielinami (preejakulat, sperma, wydzielina z pochwy), zażywania narkotyków, leków, alkoholu lub stosowania środków zabezpieczających przez sprawcę lub osobę pokrzywdzoną, czy użycia wobec osoby pokrzywdzonej przemocy fizycznej lub niebezpiecznego przedmiotu (nóż, broń etc.),

- podjęte czynności obronne, podczas których mogłyby dojść do naniesienia śladów na ciało sprawcy (wrywanie włosów, drapanie itp.),
- czynności wykonywane przez osobę pokrzywdzoną po zdarzeniu, takie jak kąpiel, prysznic, mycie zębów, oddanie moczu, zmiana odzieży, jedzenie, picie, palenie tytoniu,
- wywiad lekarski, w tym wywiad urologiczny w przypadku mężczyzn i chłopców, a w przypadku kobiet i dziewcząt ginekologiczno-położniczy obejmujący m.in.: datę ostatniej miesiączki, stosowanej antykoncepcji, ostatniego dobrowolnego aktu seksualnego, informację o przebytych operacjach, ciążach, porodach i poronieniach.

IV. BADANIE PRZEDMIOTOWE

Zarówno badanie przedmiotowe, jak i podmiotowe mogą być przeprowadzone w obecności wskazanej przez osobę pokrzywdzoną osoby asystującej, którą może być drugi lekarz, położna, pielęgniarka lub osoba bliska.

Badanie przedmiotowe obejmuje w szczególności:

- ocenę stanu ogólnego, emocjonalnego,
- wykluczenie obrażeń narządów wewnętrznych, które mogą stanowić zagrożenie życia, a także złamań w wyniku użycia siły,
- ocenę całego ciała z uwzględnieniem okolic podbrzusza, wewnętrznej i zewnętrznej powierzchni ud, pośladków i krocza; w przypadku stosunku oralnego szczególnej ocenie w badaniu przedmiotowym powinny podlegać też okolice jamy ustnej, twarzy, owłosienia głowy; w przypadku stosunku analnego – szczególnej ocenie powinna podlegać okolica odbytu, w tym konieczność przeprowadzenia badania przez odbyt wraz z oceną napięcia zwieraczy odbytu,
- ocenę stanu skóry osoby pokrzywdzonej pod kątem obecności zadrapań, ugryzień, otarć, wybroczyn, ran i obrzęków. Ocenę skóry i owłosienia pod kątem występujących zabrudzeń, a także ocenę w tym zakresie błon śluzowych (np. jamy ustnej), wykonanie i opisanie morfologii i rozmiarów obrażeń.

Wszystkie obrażenia i urazy, również poza obrębem narządów płciowych, powinny być dokładnie opisane (charakter zmian, ich lokalizacja) i jeżeli jest to możliwe sfotografowane przez technika kryminalistyki.

V. BADANIE LEKARSKIE W CELU POBRANIA I ZABEZPIECZENIA MATERIAŁU BIOLOGICZNEGO

❶ W przypadku kobiety lub dziewczynki badanie wykonuje lekarz ginekolog-położnik, a w przypadku mężczyzny lub chłopca chirurg lub urolog.

- Należy sporządzić kartę badania lekarskiego osoby pokrzywdzonej wraz z dokumentacją fotograficzną (o ile jest możliwa), dokładnym opisem oraz szkicem lokalizacji obrażeń, ze szczególnym uwzględnieniem opisu stanu narządów płciowych, a także, w przypadku kobiet i dziewcząt, stanu oraz obrażeń błony dziewiczej.
- Badanie przez odbyty jest przeprowadzane w przypadku uszkodzenia odbytu lub podejrzenia stosunku analnego. O konieczności jego przeprowadzenia badania decyduje lekarz.
- Jeżeli odbyto wyłącznie stosunek oralny, nie ma potrzeby dokonywania wymazów oraz przeprowadzania badań materiałów pobranych z narządu rodnego i odbytu.
- W przypadku ugryzienia przez sprawcę, w celu zabezpieczenia materiału dla potrzeb identyfikacji jego śliny i DNA konieczne jest pobranie materiału ze środkowego obszaru śladów ugryzienia za pomocą jałowej wymazówki nawilżonej wodą destylowaną.

Badanie należy wykonać w pozycji najbardziej komfortowej dla osoby pokrzywdzonej i umożliwiającej pobranie materiału.

Zabezpieczenie śladów odbywa się przy użyciu dostarczonych przez policję, przeznaczonych specjalnie do tych celów pakietów kryminalistycznych, oznakowanych indywidualnym kodem kreskowym.

Czynności zabezpieczenia śladów i wypełnienia sprawozdania wykonują uprawnieni pracownicy placówek medycznych, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach pracownicy instytucji naukowej lub specjalistycznej przeszkoleni w tym zakresie.

Zabezpieczenie materiału biologicznego następuje zgodnie z instrukcją zawartą w sprawozdaniu z badania osoby pokrzywdzonej lub podejrzanego.

Należy pobrać jałowo na odpowiednie podłoża, opisać i zabezpieczyć materiał do badań biologicznych dla celów identyfikacji sprawcy (badania genetyczne). W przypadku ugryzienia przez sprawcę, w celu zabezpieczenia materiału dla potrzeb identyfikacji jego śliny i DNA konieczne jest pobranie materiału ze środkowego obszaru śladów ugryzienia za pomocą jałowej wymazówki nawilżonej wodą destylowaną. Policja zatrzymuje materiały do badań biologicznych

za pokwitowaniem i zabiera z placówki medycznej odzież osoby pokrzywdzonej i inne dowody. Policja przekazuje materiał do badań biologicznych i ponosi koszty tych badań.

Po pobraniu wymazu z jamy ustnej, jeśli osoba pokrzywdzona była zmuszana do seksualnych czynności oralnych, personel medyczny proponuje jej przepłukanie ust i coś do picia.

Jeżeli osobą pokrzywdzoną jest kobieta lub dziewczynka należy:

- pobrać wymaz z warg sromowych (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- pobrać wymaz z przedsionka pochwy (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- pobrać wymaz z tylnego sklepienia pochwy (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- pobrać wymaz z okolicy odbytu (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- wyczesać i pobrać luźne włosy łonowe, ściąg zaplamione owłosienie,
- pobrać wymazy spod paznokci, z miejsc całowania, lizania, wytrysku,
- pobrać wymaz i popłuczyny z jamy ustnej (przy podejrzeniu stosunku oralnego).

Jeżeli osobą pokrzywdzoną jest mężczyzna lub chłopiec należy:

- pobrać wymaz spod napletka oraz z ujścia zewnętrznego cewki moczowej (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- pobrać wymaz z okolicy odbytu (2 razy na wymazówkę oraz 2 razy na szkiełko),
- wyczesać i pobrać luźne włosy łonowe, ściąg zaplamione owłosienie,
- pobrać wymazy spod paznokci, z miejsc całowania, lizania, wytrysku,
- wykonać pobranie wymazu i popłuczyn z jamy ustnej (przy podejrzeniu stosunku oralnego).

W razie potrzeby i możliwości policja powinna przekazać osobie pokrzywdzonej odpowiednie części odzieży zastępczej (należy zapewnić odzież stosowną dla kobiet i mężczyzn lub przekazać odzież przywiezioną z miejsca zamieszkania lub pobytu). Jednostka samorządu terytorialnego właściwa dla podmiotu leczniczego wypracowuje wspólnie z policją, podmiotami medycznymi i organizacjami pozarządowymi procedurę zapewnienia odzieży zastępczej.

② W przypadku osoby małoletniej – badanie dziewczynki wykonuje lekarz ginekolog dziecięcy lub ginekolog-położnik, a w przypadku chłopca – chirurg dziecięcy/chirurg lub urolog dziecięcy/urolog.

Do wykonania czynności wobec osoby do 18. roku życia wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego.

Do wykonania czynności wobec osoby od 16. roku życia wymagana jest także zgoda tej osoby.

Przy wydaniu postanowienia prokuratorskiego o przeprowadzeniu takich badań zgoda przedstawiciela ustawowego nie jest wymagana. Ma to miejsce w szczególności w przypadku, kiedy sprawcą jest przedstawiciel ustawowy.

Jeżeli lekarz podejmie podejrzenie, że sprawcą przemocy seksualnej jest przedstawiciel ustawy powinien powiadomić o tym sąd opiekuńczy.

③ Należy pobrać materiał do celów ustalenia ryzyka przeniesienia choroby zakaźnej (badania mikrobiologiczna i wirusologiczne) Osobom, które doświadczyły przemocy seksualnej, oferuje się profilaktykę i leczenie w szczególności przeciwko:

- HIV,
- chłamydiom,
- rzeżączce,
- rzęsistkowi pochwowemu,
- kile,
- wirusowi zapalenia wątroby typu B (HBV),
- wirusowi zapalenia wątroby typu C (HCV).

Wybór leków i sposób ich dawkowania następuje zgodnie z aktualną wiedzą medyczną i możliwościami placówki. W przypadku braku możliwości zapewnienia profilaktyki poekspozycyjnej HIV i zapobieżenia wirusowemu zapaleniu wątroby typu B następuje skierowanie do placówki posiadającej takie możliwości. Standardowe preparaty bezpośrednio wykonuje się z materiału pobranego ze wszystkich miejsc kontaktu, czyli odpowiednio z pochwy, szyjki macicy, odbytu lub gardła.

Profilaktyka poekspozycyjna HIV:

- U wszystkich osób zgłaszających się z powodu wymuszonego stosunku (waginalnego, analnego lub oralnego) należy w czasie pierwszej konsultacji przeprowadzić test w kierunku zakażenia HIV, z koniecznością powtórzenia go po 6 tygodniach.

- U wszystkich osób zgłaszających się z powodu wymuszonego stosunku należy wdrożyć profilaktyczne leczenie antyretrowirusowe (ARV).
- Profilaktykę po ekspozycyjną należy rozpocząć tak szybko, jak tylko to możliwe, najlepiej w ciągu 1-2 godzin od kontaktu z materiałem potencjalnie zakaźnym, a najpóźniej do 48-72 godzin od ekspozycji.
- W profilaktyce poekspozycyjnej na zakażenie HIV należy przyjmować leki ARV przez 28 dni lub do momentu wykluczenia zakażenia u źródła ekspozycji (sprawcy).
- U kobiet i dziewcząt w wieku rozrodczym konieczne jest wykonanie testu ciążowego przed wdrożeniem leczenia ARV. Decyzję o przyjęciu profilaktyki poekspozycyjnej powinna podjąć osoba pokrzywdzona po konsultacji z lekarzem.
- Należy zagwarantować osobie pokrzywdzonej wizyty kontrolne w regularnych odstępach czasowych – wystawia się kartę informacyjną z zaleceniem dla pacjenta oraz dla lekarza prowadzącego podstawowej opieki zdrowotnej.
- Szczepionka przeciwko wirusowi zapalenia wątroby typu B bez immunoglobuliny przeciw wirusowi zapalenia wątroby typu B oferowana jest zgodnie z zaleceniami medycznymi lub towarzystw naukowych.
- Pobranie krwi do przebadania pod kątem wirusowego zapalenia wątroby typu B powinno nastąpić przed zaaplikowaniem pierwszej dawki szczepionki.
- Jeśli osoba pokrzywdzona ma odporność na wirusowe zapalenie wątroby typu B, nie ma potrzeby podawania kolejnych dawek szczepionki.

W przypadku wirusowego zapalenia wątroby typu C należy oznaczyć przeciwciała anti-HCV i aktywności ALT w surowicy. Jeśli wyniki są ujemne, testy należy powtórzyć po kilku (np. 4-6) miesiącach. W przypadku ustalenia rozpoznania wirusowego zapalenia wątroby typu C należy objąć chorego odpowiednią opieką i ustalić plan wizyt kontrolnych.

④ Pokrzywdzona kobieta lub dziewczynka uzyskuje od lekarza ginekologa przeprowadzającego pierwsze badanie pełną informację na temat ryzyka powstania ciąży oraz uzyskuje informację o dostępnych środkach antykoncepcyjnych stosowanych po stosunku i możliwości ich otrzymania. ■

6.

W kontakcie z osobą
pokrzywdzoną
przestrzegaj
określonych zasad

O

Osoby pomagające w instytucjach, takich jak ośrodki pomocy społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej, organizacje pozarządowe nie posiadają specjalnie opracowanych procedur. Niniejszy poradnik jest próbą zmierzenia się z tą tematyką i wypełnieniem luki.

W opracowaniu poniższych zaleceń udział brały osoby uczestniczące w szkoleniach prowadzonych przez Feminotekę „Jak rozmawiać z kobietą z doświadczeniem przemocy seksualnej w tym gwałtu, by nie krzywdzić”¹⁾, przedstawicielki i przedstawiciele: służb medycznych (ratownicy, pielęgniarki, położne), organizacji pozarządowych, edukatorki seksualne, pracownice ośrodków pomocy społecznej i ośrodków interwencji kryzysowej.

Ta lista jest tylko przykładem, zawiera najważniejsze wg nas wskazówki. Możesz też dodać własne i wypracować procedury odpowiednie dla twojej instytucji czy organizacji.

- Zapewnij komfort rozmowy, zadbaj o to, by w pokoju nie było innych osób.
- Zaniechaj jakichkolwiek komentarzy dotyczących zdarzenia, wyglądu czy zachowania, a także osądzania i oceniania sytuacji.
- Słuchaj. Uważnie, bez ocen, bez obwiniania. Nie powielaj mitów na temat przemocy seksualnej (zobacz część poradnika poświęconą mitom i ich konsekwencjom).
- Nie dawaj dobrych rad. Pytaj, czego oczekuje, potrzebuje pokrzywdzona, co chce zrobić.
- Podkreślaj w rozmowie, że stoisz po jej stronie i że winę za przemoc ZAWSZE ponosi sprawca.
- Powtarzaj, to niezwykle ważne, „To nie twoja wina, że to ci się stało, nikt nie ma prawa cię krzywdzić”.
- Nie podważaj wiarygodności pokrzywdzonej - to nie ty decydujesz, czy do gwałtu doszło.
- Bez względu na to, jak nieprawdopodobna wydaje ci się sytuacja, nie komentuj, nie oceniaj, nie podważaj wiarygodności. Twoją rolą jest wierzyć osobie pokrzywdzonej.

1). Szkolenia odbywały się w ramach projektu „To nie Twoja wina! Stop przemocy wobec kobiet” współfinansowanego przez Urząd Miasta St. Warszawy.

- Nie komentuj zachowania pokrzywdzonej w trakcie gwałtu – czy broniła się czy też nie.
- Jeśli pokrzywdzona nie chce rozmawiać, po prostu bądź – zapewnij, że nie będziesz wchodzić w szczegóły, jeśli kobieta tego nie chce, że może powiedzieć tyle ile chce.
- Nie używaj zdrobnień (pani Kasiu, Zosiu itp.), możesz zapytać, jak pokrzywdzona osoba chciałaby, by się do niej zwracać
- Nie zwracaj się do pokrzywdzonej w trzeciej osobie (np. „Niech podejdzie”, „Niech usiądzie”), nie przechodź na ty, jeśli wcześniej nie zostało to ustalone z pokrzywdzoną.
- Informuj, co będziesz robić i co, zgodnie z prawem, musisz zrobić
- Postaraj się zachęcić osobę pokrzywdzoną do szukania pomocy, ale pozostaw jej decyzję o czasie i sposobie szukania. Ważne jest, by podejmowała decyzje samodzielnie, ponieważ to ona będzie ponosiła ich konsekwencje.
- Zapytaj, czy ma wokół siebie bliskie osoby, które mogłyby ją wesprzeć – rodzina, przyjaciele.
- Powiedz, jakiego wsparcia może się spodziewać ze strony twojej instytucji/ organizacji.
- Zachęć do skontaktowania się z instytucją czy organizacją pomocową, jeśli twoja placówka nie jest w stanie zapewnić całościowej pomocy. Miej przygotowaną listę takich placówek, które udzielą fachowego wsparcia – psychologicznego, prawnego itp.
- W sposób jasny i prosty przedstaw, jakie przysługują jej prawa. Najlepiej przekazać je na piśmie.
- Przygotuj pokrzywdzoną na możliwe reakcje otoczenia, także rodziny, w tym te negatywne. ■

7.

Wskazówki dla przyjaciół
i rodziny osoby, która
doświadczyła przemocy
seksualnej

P

Przeżywanie skutków przemocy seksualnej to bardzo trudny czas dla osoby, która jej doświadczyła. Każda przechodzi przez ten proces inaczej. Nie ma tu jednego schematu ani harmonogramu. Proces powrotu do równowagi przebiega bardzo różnie. Wiele osób, które doświadczyły przemocy seksualnej, boi się i wstydi o niej mówić.

Reakcje najbliższych na informacje o gwałcie mają wielki wpływ na to, jak pokrzywdzona będzie działać i jak długo będzie dochodzić do równowagi. Wiele bliskich osób unika rozmów z pokrzywdzoną na temat gwałtu. Mają nadzieję, że to pomoże jej zapomnieć o traumatycznym przeżyciu. Ale milczenie może spowodować, że pokrzywdzona nie będzie czuła, że ma wsparcie w rodzinie, że może wyrazić swoje emocje.

Przyczyną unikania rozmów na temat gwałtu z pokrzywdzoną jest także fakt, że większość z nas nie wie, jak pomóc, jak rozmawiać. Odczuwamy skrępowanie, wstyd i obawę przed poruszeniem bolesnego tematu. Możemy się też bać, że niewłaściwym zachowaniem pogłębimy traumę.

Jeśli osoba, która doświadczyła gwałtu (lub innej formy przemocy seksualnej), zdecyduje się podzielić z tobą tym doświadczeniem, możesz nie wiedzieć jak zareagować, co powiedzieć, zwłaszcza gdy jest członkinią rodziny, przyjacielem lub ukochaną osobą. Rozważ następujące sposoby okazywania wsparcia:

- Postaraj się zachować spokój. Możesz czuć się zszokowana/y lub oburzona/y, ale wyrażanie tych emocji może powodować dyskomfort u pokrzywdzonej.
- Nie krytykuj i nie oceniaj.
- Nie dziw się, nie podważaj reakcji pokrzywdzonej w trakcie gwałtu.
- Nie pytaj o ubiór, alkohol, nie powielaj mitów na temat gwałtów (zobacz część 2 i 3 Poradnika). Obwinianie osoby po doświadczeniu gwałtu (czemu tam poszłaś? dlaczego piłaś z nim alkohol? czemu zaprosiłaś go do domu? itp.) tylko zwiększają poczucie winy.

- Zapewnij, że jej wierzysz. Wszelkie pytania lub dochodzenia „dlaczego” zostaw ekspertom - twoim zadaniem jest wspieranie bliskiej ci osoby.
- Nie interpretuj spokojnego zachowania pokrzywdzonej jako znaku, że do zdarzenia nie doszło - każdy inaczej reaguje na traumatyczne wydarzenia, czasem jest bardzo silny lęk, poczucie winy, niepokój, złość, czasem całkowite odcięcie emocjonalne, bycie jakby „za szybą”. Najlepsze, co możesz zrobić, to uwierzyć, że było tak, jak mówi pokrzywdzona.
- Podkreśl, że to nie jest jej wina, że winny jest sprawca, a gwałt to przestępstwo.
- Nie decyduj za nią. Pytaj, co chciałaby zrobić, jakiej pomocy potrzebuje.
- Powiedz, że bez względu na to, co się stanie, wasza relacja nie zmieni się.
- Unikaj gróźb wobec gwałticiela - pokrzywdzona może martwić się o twoje bezpieczeństwo.
- Zachowaj poufność. Nie opowiadaj o sytuacji pokrzywdzonej innym osobom bez jej zgody.
- Zachęcaj do skorzystania z fachowej pomocy. Podaj numer sprawdzonej organizacji czy instytucji, ale pozwól pokrzywdzonej samej zdecydować, kiedy i czy zadzwonić.
- Unikaj osądzania. Towarzyszenie pokrzywdzonej zmagającej się ze skutkami napaści seksualnej przez dłuższy czas może być trudne. Unikaj zwrotów, które sugerują, że dochodzenie do równowagi trwa zbyt długo, np. „Zachowujesz się w ten sposób już od jakiegoś czasu, to niepokojące” lub „Jak długo będziesz się tak czuć?”
- Jeśli chcesz okazać wsparcie w sposób fizyczny, zapytaj o zgodę. Pytanie „Czy mogę cię przytulić?” może przywrócić poczucie bezpieczeństwa i kontroli.
- Powiedz, co możesz zapewnić. Nie składaj obietnic, których nie możesz dotrzymać, na przykład mówiąc, że nigdy więcej nie zostanie skrzywdzona lub że przestępca trafi za kratki.
- Nie obiecuj, że wszystko będzie dobrze, że jakoś sobie poradzi.
- Bądź cierpliwa/y. Dochodzenie do równowagi po gwałcie może trwać bardzo długo.
- Dbaj o siebie. I ty możesz potrzebować wsparcia. Towarzyszenie osobie po gwałcie bywa po prostu trudne. Skontaktuj się z organizacją lub instytucją, która udzieli ci wsparcia psychologicznego.

Jakie uczucia mogą się pojawić, gdy dowiesz się, że bliska ci osoba doświadczyła gwałtu

Nie ma „właściwej” reakcji na wiadomość, że ktoś, na kim ci zależy, doświadczył przemocy seksualnej. Ale mogą się pojawić niektóre z poniższych emocji:

Gniew i złość. Możesz odczuwać złość z wielu powodów: na siebie, że nie jesteś/ nie byłeś/teś w stanie ochronić bliskiej ci osoby; wobec osoby, która doświadczyła gwałtu, za to, że powiedziała ci o czymś, co jest dla ciebie trudne do przyjęcia lub za to, że nie powiedziała ci o tym natychmiast; lub w stosunku do gwałticiela za to, co zrobił i za to, że skrzywdził bliską ci osobę. Powstrzymanie gniewu może być trudne. Pozwól sobie przyznać się do tej emocji i znajdź sposób, aby ją wyrazić, ale nie w obecności pokrzywdzonej osoby.

Niepokój i lęk. Możesz martwić się, czy zareagujesz we „właściwy” sposób lub martwisz się, jak to wydarzenie wpłynie na twoje relacje z osobą po gwałcie. Zapewnij ją, że gwałt nie był jej winą i że jej wierzysz. To mogą być najbardziej pomocne słowa, jakie może usłyszeć osoba po gwałcie.

Niedowierzenie. Kiedy po raz pierwszy usłyszysz o napaści, możesz być zaskoczona/y lub zszokowana/y i możesz mieć problem z uwierzeniem, że doszło do napadu. Bez względu na to, jak bardzo wiarygodne wydają ci się przekazane informacje, zawsze wierz osobie, która mówi o swoim doświadczeniu. To, jak wygląda gwałt, może być dalekie od twojego na ten temat wyobrażenia. Nie poddawaj w wątpliwość, że tak się stało. Po prostu wierz pokrzywdzonej. Jeśli gwałticielem jest osoba ci znana, ktoś z rodziny, nie mów „To niemożliwe, żeby on coś takiego zrobił, to porządny człowiek” - to sugeruje, że nie wierzysz pokrzywdzonej, nawet jeśli jest inaczej.

Poczucie winy. Możesz czuć się winna/y, że nie mogłaś/teś zapobiec gwałtowi. Możesz czuć się winna/y, że coś tak strasznego przydarzyło się komuś innemu, a nie tobie. Pomocne może być skupienie energii na tym, aby pokrzywdzona poczuła, że ją wspierasz, że może na ciebie liczyć.

Smutek. Kiedy dowiadujesz się, że napaść na tle seksualnym przytrafiła się komuś, na kim ci zależy, normalne jest uczucie smutku, bezsilności lub przygnębienia. Jeśli znasz sprawcę, możesz być smutna/y z powodu tego, jak zmieniło to twoje życie i relacje z nim. ■

8.

GDZIE MOŻNA ZNALEŹĆ
POMOC

Numer alarmowy**112****Koordinator ds. Organizacji Ochrony Zdrowia****22 443 77 77** (całodobowo)**Warszawski Ośrodek Interwencji Kryzysowej****22 855 44 32** infolinia**514 202 619** (całodobowo)**Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
"Niebieska Linia"****800 120 002** infolinia (całodobowo)**Fundacja Centrum Praw Kobiet****22 622 25 17** sekretariat (9:00-17:00 pon.-pt.)**22 621 35 37** telefon zaufania**600 070 717** telefon interwencyjny (całodobowo)**Fundacja Feminoteka – telefon interwencyjny****888 88 33 88** (11.00-19.00 pon.-pt.)**Fundacja „Pomoc Kobietom i Dzieciom”****22 616 38 54****602 778 370****692 050 380** (całodobowo)**10 Grudnia – Stop przemocy wobec kobiet!****Internetowa Platforma Antyprzemocowa**<http://10grudnia.wordpress.com>**698 991 142** telefon zaufania (codziennie 16:00-18:00)**Fundacja Przeciw Kulturze Gwałtu****506 467 523** darmowa pomoc prawna**Więcej placówek pomocowych znajdziesz na stronie**<https://um.warszawa.pl/antyprzemocowa/>

8.

LITERATURA

Armstrong K., Miller C.T. *Niewiarygodne. Prawdziwa historia gwałtu*, Czarna Owca, Warszawa 2019.

C. Barea *Poradnik dla kobiet ofiar przemocy*, Czarna Owca, Warszawa 2010.

Grabowska M., A Grzybek (red.), *Przełamać tabu – prawa ofiar przemocy seksualnej*, Fundacja na rzecz Równości i Emancypacji STER, Warszawa 2016.

Kluczyńska S., *Psychologiczne konsekwencje gwałtu*, Niebieska Linia, 2000.

Kościańska A., *Płeć, przyjemność i przemoc*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2014.

Katz J. *Paradoks macho. Dlaczego niektórzy mężczyźni nienawidzą kobiet i co wszyscy mężczyźni mogą z tym zrobić*, Fundacja Feminoteka, Czarna Owca, Warszawa 2012.

Krakauer J., Missoula. *Gwałty w amerykańskim miasteczku uniwersyteckim*, Wydawnictwo Czarne, Warszawa 2017.

Łyś A.E., *Mity i stereotypy na temat przemocy seksualnej – geneza, konsekwencje, wyzwania [w:] Nierówności społeczne. w trosce o otwarcia horyzontów edukacji*, Fundacja Instytut Równowagi Społeczno-Ekonomicznej, Gdańsk 2015.

Mazowiecka L. *Z problematyki reagowania na przemoc wobec kobiet*, „Prokuratura i Prawo” nr 12, 2015.

Mazowiecka L. *Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w kształtowaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.

Mazowiecka L. *Zgwałcenie. Definicja, reakcja, wsparcie dla ofiar*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Mozgawa M. (red.), *Przestępstwo zgwałcenia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.

Mufson S., Kranz R., *Gwałt na randce*, Elma Books, Warszawa 1996.

Nawrocka Z. *Gwałt. Głos kobiet wobec społecznego tabu*, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2013.

Pietryka A.R. *Odmowy wszczęcia i umorzenia postępowań w sprawach o zgwałcenia popełnione po zniesieniu wnioskowego trybu ścigania. Raport z badań aktowych przeprowadzonych na zlecenie Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania*, Warszawa, 2014.

Piotrowska J. Synakiewicz A. (red.), *Dość milczenia. Przemoc seksualna wobec kobiet i problem gwałtu w Polsce*, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2011 (<https://feminoteka.pl/dosc-milczenia-przemoc-seksualna-wobec-kobiet-i-problem-gwaltu-w-polsce/>)

Russel D. E.H. *Gwałt w małżeństwie*, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2019.

Staśko M., Wieczorkiewicz P. *Gwałt Polski*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2020.

Vigarello G. *Historia gwałtu*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010.

■

